

Pirmasis Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo prašymas 1918 m. vasario 8–9 d.: tekstas ir kontekstas

SANDRA GRIGARAVIČIŪTĖ

El. paštas sandra.grigaraviciute@gmail.com

Straipsnis skirtas didžiųjų valstybių Lietuvai suteikto *de jure* pripažinimo 100-mečiui paminėti

---

Straipsnyje analizuojama Lietuvių Tautos Tarybos (Lozanoje) 1918 m. vasario 7 d. Vokietijos pasiuntiniui, o 1918 m. vasario 9 d. Antantės ir neutralių šalių pasiuntiniams Berne įteikta nota, kuria pirmą kartą prašoma pripažinti Lietuvos valstybės nepriklausomybę remiantis 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos (Vilniuje) pareiškimo pirmosios (I) dalies modifikuotu tekstu; atskleidžiamas notos atsiradimo ir įteikimo kontekstas. Pateikiamas notos vertimas į lietuvių kalbą, teksto turinio analizė ir interpretacija, parodomos notos įteikimo sąsajos su vyskupo Pranciškaus Karevičiaus ir prelado Konstantino Olšausko vizitu Berlyne. Daroma išvada, kad jungtinėmis koordinuotomis pajėgomis pavyko inicijuoti Lietuvos valstybės nepriklausomybės pripažinimo teksto projekto atsiradimą 1918 m. vasario 10 d. Vokietijos kanclerio kanceliarijoje.

Raktažodžiai: nepriklausomybės pripažinimo deklaracija, tarptautinis pripažinimas, Lietuvių Tautos Taryba (Lozanoje), Lietuvos Taryba (Vilniuje), Juozas Gabrys, Konstantinas Olšauskas, Pranciškus Karevičius, Gisbertas von Rombergas, Vilnius, Bernas, Berlynas

---

IVADAS

Lietuvių Tautos Tarybos (Lozanoje) (toliau – LTT(L)) 1918 m. vasario 9 d. nota Antantės ir neutralioms šalims, kurioje, remiantis 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos (Vilniuje) pareiškimo pirmosios (I) dalies modifikuotu tekstu, prašoma pripažinti Lietuvos valstybės nepriklausomybę, istoriografijoje yra minima tiesiogiai ir netiesiogiai. Tiesiogiai apie tai rašo Raimundas Lopata [70, 139–141] ir šio straipsnio autorė, remdamasi publikuotais istorikų darbais [67, 45; 63], o netiesiogiai – Alfredas Erichas Sennas [74], Vaidotas Mažeika [72, 26; 71, 41], Monika Šipelytė [76, 214–215]. R. Lopata, pasitelkęs Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos archyvų medžiagą, mini 1918 m. vasario 9 d. LTT(L) Didžiosios Britanijos pasiuntiniui Horacijui Rumboltui ir Prancūzijos pasiuntiniui Paului Eugène Dutastai Berne įteiktą 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos pareiškimo pirmąją dalį

su LTT(L) komentarais ir reakciją į juos. A. E. Sennas, išanalizavęs Šveicarijos archyvo dokumentus, rašė apie LTT(L) delegacijos vizitą Šveicarijos Politikos departamente Berne, reakciją į jį ir atskleidė, kad J. Gabrio spaudoje paskelbta informacija apie lietuvių delegacijos priėmimą pas Šveicarijos prezidentą yra melagiška [74]. V. Mažeika, remdamasis Danijos archyvo dokumentais, mini 1918 m. vasario mėn. pradžioje Danijos užsienio reikalų ministrui Erikui Scaveniusui LTT(L) įteiktą laišką, kuriame prašoma pripažinti Lietuvos nepriklausomybę [72, 26; 71, 41]. M. Šipelytė, susipažinusi su Vokietijos archyvų duomenimis, pakartojo J. Gabrio spaudoje paskleistą informaciją apie LTT(L) vizitą pas Šveicarijos prezidentą [76, 214–215]. Šio straipsnio autorė, susisteminiusi istoriografijoje minimus faktus apie LTT(L) 1918 m. vasario 9 d. notą Antantės ir neutralioms šalims, atkreipė dėmesį, kad tai buvo LTT(L) suderintas demaršas [67, 45].

Apie 1918 m. vasario 7 d. notos, kurios tekstas identiškas 1918 m. vasario 9 d. notai, įteikimą Vokietijos pasiuntiniui Berne Gisbertui von Rombergui iki šiol istoriografijoje neužsiminta. Neminimi ir LTT(L) vizitai į neutralių šalių – Olandijos, Norvegijos, Švedijos diplomatinės ar konsulinės atstovybės Šveicarijoje. Apie juos sužinome tik iš publikuotų šaltinių [52, 530]. Todėl LTT(L) demaršo Berne 1918 m. vasario 8–9 d. vertinimai gana vienpusiški, nematyti glaudaus LTT(L) ryšio su Vokietijos pasiuntiniu G. Rombergu ir Vokiečių-lietuvių draugijos nariais Berlyne (F. von Roppu, M. Erzbergeriu), taip pat su vyskupo Pranciškaus Karevičiaus ir prelado Konstantino Olšausko demaršu Berlyne tomis pat dienomis. LTT(L) demaršas į visų kariaujančių šalių pasiuntinybes, pradėtas nuo Vokietijos pasiuntinio Berne 1918 m. vasario 8 d. ir suderintas su lietuvių dvasininkų – P. Karevičiaus ir K. Olšausko vizitu Berlyne, iš esmės keičia situaciją ir jos vertinimus.

Dar vienas labai svarbus dalykas, į kurį mažai kreipiamas dėmesys istoriografijoje, – LTT(L) įteiktos notos tekstas. Dažniausiai teigiama, kad LTT(L) įteikė 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos (Vilniuje) pareiškimo pirmosios (I) dalies tekstą su komentarais [70, 139–140], bet nepateikiamas notos teksto vertimas į lietuvių kalbą, kuris padėtų nustatyti, ar tai tikrai tas pats tekstas. Kai kurie autoriai mano, kad tai buvo 1917 m. gruodžio 25 d. LTT(L) atsiskyrimo nuo Rusijos deklaracija [74]. Kitas svarbus dalykas, apie kurį neužsimenama, – tai pirmą kartą viešai paskelbta 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos (Vilniuje) pareiškimo pirmoji (I) dalis, tiesa, LTT(L) kiek modifikuota. Iki tol ji tarptautinei bendruomenei nebuvo žinoma.

Labai svarbus yra ne tik notos tekstas, bet ir jos parengimo ir įteikimo kontekstas, kuris atskleidžia mažai matomą LTT(L) veiklos pusę ir parodo tikruosius jos narių siekius – perimti iš Lietuvos Tarybos (Vilniuje) ne tik užsienio reikalų, bet ir vidaus reikalų tvarkymo kontrolę. Konteksto analizė sudaro galimybę pamatyti Lietuvos Tarybos (Vilniuje) sprendimų svarbą visai kitoje perspektyvoje. Atsiskleidžia LTT(L) ir Vyriausiosios Lietuvių Tarybos Rusijoje (toliau – VLTR) nenoras būti pavaldiems Lietuvos Tarybai (Vilniuje) ir paneigiamas istoriografijoje kultiniu tapęs teiginys, kad lietuviai visuose politikos centruose veikė sutartinai ir kad Lietuvių konferencijos Stokholme (1917 m. spalio 18–20 d.) bei Lozanoje ir Berne (1917 m. lapkričio 2–10 d.) pripažino Lietuvos Tarybą (Vilniuje) vienintele atstovaujančia lietuvių tautai ir jos politinei krypčiai. Išaiškėja arši kova dėl lyderystės ir / ar viršenybės.

Iki šiol istoriografijoje yra santūriai vertinamas LTT(L) demaršas Berne (1918 m. vasario 8–9 d.) ir labai teigiamai – P. Karevičiaus ir K. Olšausko demaršas Berlyne 1918 m. vasario 9 ir 11 d., nors abu demaršai, vienas daugiau, kitas mažiau, prisidėjo prie Lietuvos

nepriklausomybės pripažinimo teksto projekto 1918 m. vasario 10 d. atsiradimo. Po LTT(L) demaršo Berne Vokietijos URM rimtai svarstė idėją paskelbti 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos (Vilniuje) pareiškimo abi dalis ir jo pagrindu pripažinti Lietuvos nepriklausomybę [18].

Atliekant tyrimą buvo remtasi mūsų anksčiau minėtais A. E. Senno, R. Lopatos, V. Mažeikos, M. Šipelytės darbais; svarbių išvalgų teksto ir konteksto vertinimui ir interpretacijai rasta Prano Čepėno (apie lietuvių užsienyje ir Lietuvos Tarybos Vilniuje santykius) [62, 429], Vidos Pukienės (apie K. Olšausko ir P. Karevičiaus vizitą Berlyne) [73, 97–126], Aleksandro Jaščenkos (to meto tarptautinėje teisėje įvardijami valstybės elementai) [68, 123] publikacijose. Pirmojo Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo prašymo 1918 m. vasario 8–9 d. teksto ir konteksto tyrimui svarbios kelios šaltinių grupės: *nepublikuoti šaltiniai*, esantys Vokietijos URM Politikos archyve ir Norvegijos karalystės Užsienio reikalų departamento archyve, Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje, ir *publikuoti šaltiniai* – A. Eidinto ir R. Lopatos sudaryti dokumentų rinkiniai – *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai 1917–1918* [61], *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės atkūrimas 1914–1920 metų dokumentai* [59], L. Mažylio ir R. Zozaitės sudarytas dokumentų rinkinys *Lietuvos valstybės atkūrimo procesas, 1917 m. liepa–gruodis* [60], M. Yčo atsiminimai [53; 54], to meto lietuvių periodinė spauda (*Lietuvos aidas, Darbo balsas, Tėvynės sargas, Komunistas*). Laikraščiuose *Lietuvos aidas, Darbo balsas, Tėvynės sargas* buvo publikuoti užsienio lietuvių nepriklausomybės paskelbimo pareiškimai, o laikraštyje *Komunistas* – iš VLTR kratų metu lietuvių bolševikų perimta dokumentacija (įvairus susirašinėjimas) apie Rusijos lietuvių pasirengimą ir dalyvavimą Brest Litovsko derybose.

Nepublikuotuose šaltiniuose rastas notos tekstas prancūzų kalba, informacija apie notos įteikimo aplinkybes, Vokietijos pasiuntinio Berne ir Norvegijos generalinio konsulo Ciuriche susirašinėjimas su ministerija dėl įteikto dokumento ir jo priedų. Vokietijos URM Politikos departamento archyvo dokumentai padėjo atskleisti Vokietijos civilinės ir karo vadovybės reakciją ir vertinimus, glaudų J. Gabrio ir K. Olšausko bendradarbiavimą su jais. Publikuoti šaltiniai (šaltinių rinkiniai, spauda) leido sugretinti viena laikius įvykius Vilniuje, Berlyne ir Berne, atskleisti jų tarpusavio ryšį ir patikslinti gerai žinomų publikuotų Lietuvos atsiskyrimo nuo Rusijos ir nepriklausomybės paskelbimo pareiškimų bei deklaracijų tekstus.

Tyrimo objektas – daugialypis. Viena tyrimo objekto dalis – to paties turinio, bet skirtingai datuota LTT(L) parengta nota prancūzų kalba: 1918 m. vasario 7 d. nota, įteikta Vokietijos pasiuntiniui Berne, ir 1918 m. vasario 9 d. nota, įteikta Antantės šalių (Prancūzijos, Didžiosios Britanijos, JAV, Italijos) ir neutralių šalių (Olandijos, Danijos, Norvegijos, Švedijos) diplomatiniams ir konsuliniais atstovams Šveicarijoje bei Šveicarijos Politikos departamente, jos turinys ir esmė. Kita tyrimo objekto dalis – kontekstas, t. y. su notos parengimu ir įteikimu tiesiogiai ir netiesiogiai susiję veiksniai, užsienio šalių reakcija į ją, pasiekti rezultatai. Todėl sudėtine tyrimo objekto dalimi tapo P. Karevičiaus ir K. Olšausko demaršas Berlyne pas gen. Erichą Ludendorffą ir Vokietijos kanclerį Georgą von Hertlingą ir jo rezultatai, nes demaršai Berne ir Berlyne buvo suderinti ir vyko tuo pačiu metu – 1918 m. vasario 8–9 d.

Tyrimo tikslas – ištirti pirmojo Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo prašymo 1918 m. vasario 8–9 d. kontekstą ir tekstą, atskleisti reakciją į jį ir pasiektus rezultatus. Tyrimo chronologinės ribos apima laikotarpį nuo 1918 m. sausio 25 d. LTT(L) posėdžio,

kurio metu iškelta idėja parengti memorandumą su priedais, iki 1918 m. vasario 25 d., kada Vokietijos karo vadovybė baigė aiškintis LTT(L) įgaliojimo atstovauti Lietuvos reikalams užsienyje aplinkybes.

Atliekant tyrimą taikyti šie metodai: *loginis analitinis* (atlikta notos turinio ir šaltinių teikiamos informacijos vokiečių, prancūzų, norvegų, anglų kalbomis prasminė analizė), *sintezės* (nauja šaltinių medžiaga papildyta istoriografijoje cirkuliuojančia informacija), *lyginimo* (lyginami Lietuvos, Vokietijos ir Norvegijos archyvuose, lietuvių, vokiečių ir šveicarų spaudoje esantys faktai), *lyginamosios analizės* (lyginti dokumentų tekstai skirtingomis kalbomis), *aprašomasis, indukcijos ir interpretacijos* (rekonstruota šaltinių turinio mintis ir prasmė, atsižvelgiant į klausimo formuluotę).

Straipsnio autorė dėkoja istorikui Dixie'ui Simonseni už galimybę susipažinti su Norvegijos Karalystės archyvo medžiaga, kuri padėjo palyginti 1918 m. vasario 7 d. ir 1918 m. vasario 9 d. notos tekstus prancūzų kalba. Profesorei Tatjanai Aleknienei ir docentui Dariui Aleknei autorė nuoširdžiai dėkinga už profesionalias konsultacijas ir komentarus verčiant notos tekstą iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą.

1. NOTOS ATSIKIRADIMO KONTEKSTAS (1918 M. SAUSIO 25–1918 M. VASARIO 7 D.)

Atsiskyrimas nuo Rusijos, nepriklausomybės paskelbimas, prašymas pripažinti nepriklausomą Lietuvos valstybę – trys žingsniai, kuriuos turėjo žengti Lietuvos Taryba (Vilniuje), norėdama po 120 okupacijos metų sugrąžinti Lietuvą į tarptautinę bendruomenę. Pirmi du žingsniai buvo žengti visiems Lietuvos Tarybos nariams 1917 m. gruodžio 11 d. pasirašius pareiškimą, tačiau **jis niekur nebuvo viešai paskelbtas** [61, 166–171; 12]. Pirmoji pareiškimo dalis buvo nepriklausomybės deklaracija (*Unabhängigkeits-Proklamation*), kurioje konstatuojamas atsiskyrimas nuo visų iki tol buvusių valstybinių ryšių su kitomis tautomis ir skelbiamas nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimas. Kitas žingsnis po atsiskyrimo ir nepriklausomybės paskelbimo turėjo būti prašymas pripažinti nepriklausomą Lietuvos valstybę, kad ji galėtų tapti visateise tarptautinės bendruomenės nare. Tačiau tą reikėjo paskelbti viešai ir Lietuvos Taryba ieškojo būdų, kaip tą padaryti [61, 166–171].

Kol Lietuvos Taryba svarstė, kaip paskelbti nepriklausomybę, LTT(L) ją aplenkė: 1917 m. gruodžio 25 d. Lozanoje paskelbė apie atsiskyrimą nuo Rusijos ir paprašė užsienio valstybių pripažinti lietuvių tautos nepriklausomybę [1]. Lietuvos Taryba, motyvuodama tuo, kad LTT(L) peržengė savo kompetencijos ribas, 1917 m. gruodžio 25 d. deklaraciją paneigė [2], tačiau nedraudė jos teksto skelbti lietuvių spaudoje Ober Oste [55; 56; 57], nenurodant jos paskelbimo datos ir pabrėžiant, kad tai užsienio lietuvių nepriklausomybės deklaracijos (žr. 1.1). Išėjus iš susidariusios situacijos buvo matoma Lietuvos Tarybos delegatų dalyvavime Brest Litovsko derybose, kur ir planuota paskelbti apie atsiskyrimą nuo Rusijos ir Lietuvos valstybės atkūrimą. Tačiau taip manė ne tik Lietuvos Tarybos (Vilniuje), bet ir VLRT bei LTT(L) nariai.

1.1. Derybos puiki vieta žengti pirmą žingsnį – paskelbti atsiskyrimą nuo Rusijos ir Lietuvos nepriklausomybę

Pasibaigus antrajam derybų etapui Brest Litovske, lietuviai Šveicarijoje (Lozanoje), Rusijoje (Maskvoje, Petrograde, Voroneže) ir Lietuvoje (Vilniuje) siekė išsiųsti savo atstovus į derybas. Anksčiausiai, dar 1918 m. sausio mėn. pradžioje, savo delegaciją suformavo VLTR. Ją sudarė delegatas Jurgis Alekna iš Petrogrado, Mykolas Sleževičius iš Voronežo ir Augustinas Voldemaras iš Maskvos [52, 528; 50]. Nepavykus A. Voldemaro deryboms su Levu Trockiū

[52, 528], derėtasi su Ukrainos delegacija Kijeve dėl vykimo į derybas Ukrainos delegacijos sudėtyje [50]. Buvo sutarta, kad „dalyvaus kaip konsultantas“, ir 1918 m. sausio 29 d. (Ukrainos URM duomenimis – 1918 m. sausio 30 d.) kartu su Ukrainos delegacija išvyko į Brest Litovską [50]. Delegatų į Brest Litovsko derybas siuntimas Šveicarijoje LTT(L) svarstytas 1918 m. sausio 25 d., nutarta siųsti vieną LTT(L) delegatą ir Antaną Smetoną [3]. 1918 m. sausio 27 d. Lietuvos Tarybos (Vilniuje) posėdyje, kuriame patarimojo balso teise dalyvavo ir LTT(L) atstovas K. Olšauskas, delegatais į Brest Litovsko derybas išrinkti Lietuvos Tarybos nariai A. Smetona, Jurgis Šaulys ir LTT(L) narys K. Olšauskas [61, 193].

Žvelgiant į 1918 m. sausio 25–29 d. lietuvių Šveicarijoje (Lozanoje), Lietuvoje (Vilniuje) ir Rusijoje (Voroneže, Maskvoje ir Petrograde) veiklą matyti analogiškos, nors ir nekoordinuotos, pastangos išsiųsti lietuvių delegatus į Brest Litovske vykstančias derybas. Visi deleguoti lietuviai, išskyrus LTT(L) delegatą K. Olšauską, turėjo juos deleguojančių institucijų įgaliojimus. Šio veiksmo tikslą geriausiai įvardijo Stanislovas Narutavičius: „Taikos derybos Lietuvos Braste pritraukia dabar atidą visos žmonijos ir tenai mūsų delegatų įteikta Lietuvos nepriklausomos valstybės notifikacija įgautų tuoju tarptautinę ir istorišką vertę“ [61, 194–195]. Taigi tikslas – visam pasauliui pasakyti, kad Lietuva atsiskiria nuo Rusijos, skelbia savo nepriklausomybę. Tikėtina, kad todėl Vilniuje leidžiamoje lietuvių spaudoje *Tėvynės sargas* (1918 m. sausio 25 d.) [55], *Darbo balsas* (1918 m. sausio 26 d.) [56] pasirodė Lietuvių Tautos Tarybos (Lozanoje) 1917 m. gruodžio 25 d. atsiskyrimo nuo Rusijos deklaracija ir lietuvių Stokholme 1918 m. sausio 6 d. pareiškimas.

1.2. Kitas žingsnis – prašymas pripažinti nepriklausomą Lietuvos valstybę

Kitas labai svarbus jungtinių pajėgų žingsnis – gauti Lietuvos nepriklausomos valstybės pripažinimą, pirmiausia iš Vokietijos, o tada ir iš kitų kariaujančių bei neutralių šalių. Lietuvos Taryba Vilniuje 1918 m. sausio 26 d. suderino ir daugumos balsais (12) priėmė nutarimą dėl notifikacijos tekstų Rusijai ir Vokietijai. Notifikacijos tekstas Rusijai buvo išsiųstas telegrafu į Brest Litovską tą pačią dieną [37]. Vilniuje derybas su Lietuvos Taryba vedantis Vokietijos URM atstovas Rudolfas Nadolnis 1918 m. sausio 27 d. atsiuntė raštišką patvirtinimą, kad „vokiečių valstybė pripažins nepriklausomą Lietuvos valstybę prezumuojant 1917 m. gruodžio mėn. 11 d. nutarimus 1 ir 2“ [61, 190]. Tą pačią dieną (1918 m. sausio 27 d.) sudaryta Lietuvos Tarybos penkių narių notifikacijos delegacija, turinti vykti į Berlyną [61, 193]. Prie jos pasiūlyta prisijungti ir K. Olšauskui.

Tuo metu Lozanoje 1918 m. sausio 25 d. LTT(L) rūpinosi nepriklausomybės pripažinimu Antantės šalyse, pirmiausia Didžiojoje Britanijoje, ir nutarė parašyti Lietuvos Tarybai ir pakviesti jos delegatus į Lozaną. Lietuvos Tarybos delegatų pakvietimo į Lozaną tikslas tiesiogiai neįvardytas, tačiau iš J. Gabrio informacijos LTT(L) nariams aiškėja, kad vizitui pas lordą Robertą Cecilį siekta kuo platesnės Lietuvos delegacijos. Vizito metu lordui R. Ceciliiui norėta įteikti „trumpą memorialą su priedais“, kurį turėjo parengti Vincas Bartuška, Juozas Purickis ir Juozas Gabrys [3]. Posėdyje J. Gabrio minimas „trumpas memorialas su priedais“ ir tapo 1918 m. vasario 7 d. nota. Iš šaltinių aiškėja, kad bent iš pradžių neplanuota įteikti „trumpo memorialo su priedais“ Vokietijos pasiuntiniui Berne G. Rombergui. Matyt, tikėtasi, kad kartu su LTT(L) atstovu K. Olšausku į Berlyną išvyks Lietuvos Tarybos 5 asmenų delegacija įteikti 1918 m. sausio 27 d. dvylikos narių priimtų notifikacijos tekstų galutinę redakciją [61, 192].

LTT(L) rengėsi ne tik nepriklausomybės pripažinimo prašymui Antantės ir neutraliose šalyse, bet ir laikinosios vyriausybės sudarymui Lietuvoje. Tame procese aktyviai dalyvavo

Vokiečių-lietuvių draugijos nariai Fridrichas von Roppas ir Matthias Erzbergeris (pastarasis ir pasiūlė notos Rusijos vyriausybei formuluotę, Lietuvos Tarybos priimtą 1918 m. sausio 26 d.). Vokietijos valdžia ir Vokiečių karo vadovybė Lietuvoje (*Militärverwaltung*, toliau – VKVL) laikėsi nuostatos, kad Lietuvos Tarybos nariai gali bendrauti su Vokietijos centrinėmis valdžios institucijomis tik per VKVL, todėl nuspręsta pasinaudoti vyskupo P. Karevičiaus autoritetu, t. y. per jį perduoti Vokiečių-lietuvių draugijos parengtas ir vyskupo P. Karevičiaus pasirašytas *pro memoria* gen. E. Ludendorffui ir kanclerui G. Hertlingui [54, 158]. 1918 m. sausio 28 d. K. Olšauskas Lietuvos Tarybos narius posėdyje informavo, kad vyskupas P. Karevičius Vokiečių-lietuvių draugijos yra kviečiamas atvykti į Berlyną [61, 194]. M. Yčas savo atsiminimuose teigia, kad „vyskupas gavo kvietimą dėl svarbaus Lietuvos reikalo atvykti į Berlyną“ [54, 154]. Kvietimą greičiausiai iniciavo M. Erzbergeris ir / ar draugijos sekretorius F. von Roppas. Pakvietimą Lietuvos Tarybai į Vilnių atsiuntė vyskupo kancleris kun. Kazimieras Šaulys [54, 154]. 1918 m. sausio 28 d. Lietuvos Taryba pritarė vyskupo vykimui į Berlyną (nutarimas skamba taip: „prašyti Žemaičių vyskupo nuvažiuoti bažnyčios ir žmonių reikalais į Berlyną ir kuo greičiau“ [61, 194]. Prašyti vyskupo, kad „vyktų į Berlyną Erzbergeriui ir reichskanzlerui Hertlingui išdėstyti Lietuvos reikalą ir prašyt juos užtarimo“, į Kauną išvyko A. Smetona ir J. Smilgevičius [54, 154].

1.3. Siekiant pagreitinti nepriklausomybės pripažinimą – dvigubas demaršas

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad Vokietijos pasiuntiniui Berne 1918 m. vasario 7 d., o Antantės ir neutralioms šalims 1918 m. vasario 9 d. įteikta LTT(L) nota bei vyskupo P. Karevičiaus ir prelato K. Olšausko vizitas Berlyne nesusiję, tačiau taip nėra. Veiksmas vyko tomis pačiomis dienomis – 1918 m. vasario 7–9 d. ir Šveicarijoje (Berne), ir Vokietijoje (Berlyne), o Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo teksto, kurį turėjo pasirašyti Vokietijos kaizeris ir kancleris G. Hertlingas, ranka rašytas projektas parengtas 1918 m. vasario 10 d. [19]. Taiigi tai neatsitiktinumas.

LTT(L) demaršas Berne 1918 m. vasario 7–9 d. liko be akivaizdžių pasekmių, t. y. nė viena iš Antantės ar neutralių valstybių nepripažino Lietuvos nepriklausomybės, o P. Karevičiaus ir K. Olšausko demaršas davė norimą rezultatą, nes dar iki 1918 m. vasario 11 d. vizito pas Vokietijos kanclerį G. Hertlingą buvo parengtas pripažinimo teksto projekto rankraštis. Kartu labai svarbu pažymėti, kad ir LTT(L), ir abu dvasininkai Berlyne prašė pripažinti Lietuvos nepriklausomybę remiantis 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos pareiškimu, kuris dar **niekur viešai neskelbtas**. Skirtumas tik tas, kad LTT(L) modifikavo ir paskelbė **iki tol viešai nežinomą** 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos pareiškimo pirmosios (I) dalies **tekstą** (žr. 2 dalį), kuris tiko kreipimuisi į visas vyriausybes, o P. Karevičius ir K. Olšauskas prašė pripažinti gruodžio 11 d. pareiškimo abiejų dalių pagrindu. Skirtingai nei 1917 m. gruodžio 25 d. LTT(L) paskelbtos Lozanoje Lietuvos atsiskyrimo nuo Rusijos deklaracijos, šios notos *dementi* (paneigimo) iš Lietuvos Tarybos narių pusės nebuvo. Galime daryti dvi prielaidas: arba Lietuvos Tarybos nariai apie LTT(L) notą nieko nežinojo (1), todėl jos nepaneigė, arba notos tekstas buvo suderintas su Lietuvos Tarybos nariais ar bent jau su prezidiumo nariais (pvz., pirmininku A. Smetona). Klausimas, kam buvo reikalingas dvigubas demaršas – LTT(L) kreipimasis į Vokietijos pasiuntinį Berne G. Rombergą

(1) Lietuvių konferencijoje Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d., referuodamas apie LTT(L) veiklą Šveicarijoje, J. Gabrys nemini, kad nota buvo įteikta ir Vokietijos pasiuntiniui Berne G. Rombergui [52, 529–530].

ir P. Karevičiaus bei K. Olšausko vizitas pas gen. E. Ludendorffą ir kanclerį G. Hertlingą, kol kas lieka neatsakytas.

Pirmiausia reikia pasakyti, kad visus įvykių Šveicarijoje ir Vokietijoje dalyvius sieja narystė Vokiečių-lietuvių draugijoje (M. Erzbergeris, F. von Roppas, K. Olšauskas, P. Karevičius, Robertas Keyserlingkas, organizavęs susitikimus su gen. E. Ludendorffu ir G. Hertlingu) [75, 213] ir LTT(L) (K. Olšauskas, J. Gabrys, J. Purickis, Vladas Daumantas-Dzimidavičius). Kontaktinis asmuo tarp šių dviejų organizacijų buvo F. von Roppas. Iš jo J. Gabrys gaudavo informaciją iš Vokietijos URM, o Vokietijos pasiuntinio Berne prašydavo svarbią informaciją perduoti F. von Roppui (pvz., informuoti apie notos įteikimą) [12]. J. Gabrys ir jo šalininkai LTT(L), pvz., K. Olšauskas, kartu su Vokiečių-lietuvių draugijos vadovybe projektavo veiklą Lietuvoje po Vokietijos Lietuvai suteikto pripažinimo [64]. Tą rodytų ir pagalba rengiant P. Karevičiaus pasirašytą *pro memoria*, kurioje, be prašymo pripažinti Lietuvos nepriklausomybę ir pasirūpinti lietuvio vyskupo Vilniuje įvardijimu, yra prašymas sudaryti vyriausybę [11; 54, 158]. 1918 m. vasario 9 d. G. Rombergas informavo Vokietijos URM, kad J. Gabrys yra pasiruošęs vykti į Lietuvą 3–4 savaitėms ir užimti nario vietą laikinojoje Lietuvos vyriausybėje [15]. Ryšį tarp šių dviejų demaršų atskleidžia ir G. Rombergo teiginys Vokietijos URM, kad J. Gabrys laukia, kada P. Karevičius atvyks į Šveicariją, ir tik tada planuoja išvykti [15]. Taigi demaršai tikrai buvo suderinti.

1.4. Lietuvos Tarybos vaidmuo dvigubame demarše dėl nepriklausomybės pripažinimo

Dar vienas labai svarbus klausimas: koks vaidmuo šiuose dviejuose demaršuose tenka Lietuvos Tarybai? Dvasininkų demaršo atveju Lietuvos Taryba išreiškia jam pritarimą ir prašo P. Karevičių jame dalyvauti (nuvažiuoti į Berlyną „bažnyčios ir žmonių reikalais“) [61, 194]. Informacijos apie kokius nors prašomus įteikti *pro memoria* ar memorandumus nėra. Tikėtina, kad tuo metu Lietuvos Tarybai dar nebuvo žinoma VKVL ir Vokietijos valdžios pozicija į 1918 m. sausio 26 d. nutarimą ir prašymą jo pagrindu pripažinti Lietuvos nepriklausomybę. Iš 1918 m. sausio 31 d. Lietuvos Tarybos protokolo aiškėja, kad labai lauktas atsakymas iš Vokietijos valdžios nebuvo gautas. URM atstovai – Hughes (Vokietijos URM valstybės sekretoriaus atstovas Berlyne), Fredericas Hansas von Rosenbergas (Brest Litovske), Siegmundas Theodoras Friedrichas Berckheimas (prie karo vadovybės būstinės) Lietuvos Tarybos 1918 m. sausio 26 d. nutarimus telegrafu gavo tik 1918 m. vasario 4 d. [4]. Informaciją apie Lietuvos nepriklausomybės paskelbimą J. Gabrys gavo iš F. von Roppo ir pranešė ją 1918 m. vasario 5 d. LTT(L) posėdyje. Iš posėdžio protokolo neaišku, kokią konkrečiai informaciją perdavė F. von Roppas, tačiau tikėtina, kad pranešė apie Vokietijos URM reakciją į gautus Lietuvos Tarybos 1918 m. sausio 26 d. nutarimus.

Iš Vokietijos URM Politinio archyvo dokumentų aiškėja, kad F. von Falkenhausenas laikėsi nuostatos, jog negalima pripažinti Lietuvos nepriklausomybės remiantis 1918 m. sausio 26 d. nutarimu, nes jis priimtas nevienbalsiai. Vokietijos generalinio štabo šefui jis primygtinai siūlė Vokietijos URM atstovų vedamas derybas su Lietuvos Taryba (Vilniuje) perleisti VKVL, nes R. Nadolnui nepavyko išreikalauti iš Lietuvos Tarybos 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pirmosios (I) dalies pakartojimo su visais 20 narių parašais. F. von Falkenhauseno išsakytą nuomonę gen. E. Ludendorffas 1918 m. vasario 7 d. telegrama perdavė Vokietijos URM atstovams F. Rosenbergui (Brest Litovske) ir S. Berckheimui (prie karo vadovybės būstinės). 1918 m. vasario 8 d. S. Berckheimas telegrama Vokietijos URM patarė neišleisti Lietuvos Tarybos atstovų į derybas Brest Litovske, o tolesnes derybas su Lietuvos Taryba pavesti VKVL [10].

Ką dar žinome be Lietuvos Tarybos pritarimo dviejų lietuvių dvasininkų demaršui? Jau minėjome, kad LTT(L) demaršo sėkmės atveju buvo numatytas Lietuvos delegacijos, kurios sudėtyje būtų ir Lietuvos Tarybos atstovai, vizitas pas R. Cecilį. Planuota Lietuvos Tarybos narius kviesti į Lozaną. Klausimai, kaip tai derėtų su Lietuvos Tarybos orientacija į Vokietiją, ar Lietuvos Taryba pritarė tokiems politikos pokyčiams, veda prie esminio – Lietuvos Tarybos kompetencijos – klausimo, t. y. kas atstovauja lietuvių tautai ir jos politikos kryptį?

Istoriografijoje, išskyrus kai kurias išimtis [62, 429], sutartinai teigiama, kad lietuvių konferencijose Stokholme (1917 m. spalio 18–20 d.), Lozanoje ir Berne (1917 m. lapkričio 2–10 d.) užsienyje gyvenantys lietuviai Lietuvos Tarybą (Vilniuje) pripažino vienintele lietuvių tautos atstove. Iš tiesų taip nebuvo. Abi konferencijos pripažino Lietuvos Tarybą kaip lietuvių tautos atstovę, tačiau **nevienintelę**. Tai reiškia, kad ir LTT(L), ir VLTR (iki 1918 m. gegužės 8 d.) nesutiko būti subordinuotos Lietuvos Tarybai (Vilniuje). Visos trys tarybos laikė save lygiomis ir nepavaldžiomis viena kitai. LTT(L), o ypač J. Gabrys, po Loanos ir Berno konferencijos 1917 m. lapkričio 2–10 d. laikėsi nuostatos, kuri nebuvo fiksuota viešai paskelbtuose nutarimuose, kad LTT(L) palikta kompetencija atstovauti Lietuvos reikalams užsienyje. Neskelbtame nutarime buvo fiksuota, kad „politikos akcijos užsieniuose pavedamos Lietuviių Tautos Tarybai ir Inform[acijų] Biurui Šveicarijoje“ [51, 299], tačiau derinimas su Lietuvos Taryba (Vilniuje) išliko privalomas. Ši nuostata fiksuota Lietuvos Tarybos (Vilniuje) 1917 m. rugsėjo 24 d. protokole [61, 132] bei J. Purickiui ir V. Daumantui-Dzimidavičiui išduotuose įgaliojimuose [41; 40].

Lietuvos Tarybos kompetencija buvo nuolatinė LTT(L) posėdžių tema (1918 m. vasario 5 d.; kovo 13 d.; kovo 31 d.; balandžio 4 d.; birželio 3 d.; rugsėjo 12 d.) [5; 36; 37; 38; 39; 42], tiksliau tariant, buvo aiškinamasi, kaip būtų galima perimti Lietuvos Tarybos kompetenciją ne tik užsienio, bet ir vidaus reikaluose. Tikėtina, kad tam į Berlyną buvo deleguotas J. Purickis. 1918 m. vasario 1 d. jis su M. Erzbergeriu aiškinosi Lietuvos Tarybos situaciją Vilniuje, jos santykius su VKVL, paties M. Erzbergerio nuomonę apie Lietuvos Tarybą. Skirtingai nei tikėtasi, M. Erzbergeris patarė LTT(L) pripažinti Lietuvos Tarybą „Lietuvos valios reiškęja, kol nebus sušauktas Seimas“ [5]. Tai reišė pavaldumą Lietuvos Tarybai ir veiksmų derinimą, kas ir buvo numatyta 1917 m. rugsėjo 24 d. Lietuvos Tarybos posėdyje [61, 132]. Taigi LTT(L) beliko išeitis – pripažinti Lietuvos Tarybos autoritetą ir viešai aiškinti, kad ji įgaliota atstovauti Lietuvos reikalams užsienyje, o Lietuvos Taryba tam pritaria. Rezoliuciją „pripažįstančią autoritetą Lietuvos Tarybos (sulig patarimo) p. Erzbergerio“, 1918 m. vasario 5 d. LTT(L) posėdyje pavesta parengti J. Purickiui [5]. Rezoliucija buvo parengta ir viešai paskelbta [13], o jos nuostatos integruotos į 1918 m. vasario 7 d. notos teksto įvadinę dalį [6; 76, 214–215]. Rezoliucijos ir pačios notos teksto paviešinimu buvo pasirūpinta 1918 m. vasario 7 d. LTT(L) posėdyje – *Le Temps* korespondentui buvo nutarta skirti 20 tūkst. Šveicarijos frankų už „Lietuvos neprigulmybės akto“ paviešinimą [8]. Šiuo konkrečiu atveju Lietuvos Taryba, **jai žinant arba ne**, pareiškė pritarimą („Lietuvos Tarybai sutinkant“; pranc. k. *d'acorde avec la „Taryba“ (Conseil d'Etat lituanien)* [6; 14]), kaip ir lietuvių dvasininkų demaršo atveju. Tokia formuluoatė ne be reikalo sukėlė Vokietijos URM abejonių, kaip ir teiginys, kad LTT(L) yra įgaliota atstovauti Lietuvos reikalams užsienyje (žr. 3 dalis).

Apibendrinant lietuvių veiklą Šveicarijoje, Lietuvoje ir Rusijoje 1918 m. sausio 25–vasario 7 d. galima teigti, kad ir kartu, ir atskirai buvo siekiama išsiųsti lietuvių delegatus į Brest Litovske vykstančias derybas, paskelbti apie atsiskyrimą nuo Rusijos ir Lietuvos nepriklausomybę, gauti kariaujančių ir neutralių šalių pripažinimą.

2. NOTOS STRUKTŪRA, TURINYS, ESMĖ, ĮTEIKIMO CHRONOLOGIJA

Notos tekstas yra vertas išsamios analizės, nes, *pirma*, istoriografijoje sutariama, kad tai yra Lietuvos Tarybos (Vilniuje) 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pirmosios dalies (I) tekstas su LTT(L) specialiais komentarais [70, 139–140; 67, 45]. Tačiau susipažinus su pirminiais šaltiniais paaiškėjo, kad Vokietijos URM vadovybė tuo suabejojo ir atlikusi teksto analizę įsitikino, kad tekstas ne tas pats, o modifikuotas [13; 18], todėl būtina išsiaiškinti, kas konkrečiai pakeista 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pirmosios (I) dalies tekste. *Antra*, iki šiol nėra publikuoto šio teksto vertimo į lietuvių kalbą, yra tik tekstai spaudoje (prancūzų ir vokiečių kalba) ir archyve (prancūzų kalba). Teksto turinys taip pat nenagrinėtas. *Trečia*, yra žinoma tik 1918 m. vasario 9 d. nota Antantės ir neutralių šalių atstovams Šveicarijoje, bet neminima, kad tokio pat turinio nota buvo įteikta ir Vokietijos atstovui Berne G. Rombergui; skiriasi tik notos data – 1918 m. vasario 7 d.

2.1. Bendra notos ir jos priedų charakteristika

Lietuvių Tautos Tarybos (Lozanoje) nota parašyta prancūzų kalba. Teksto apimtis yra trys A4 formato puslapiai su priedais – nepriklausomos Lietuvos atkūrimo atmintine (pranc. k. *Mémoire relatif à la Reconstitution de la Lituanie Indépendante* [49]) (2) ir Lietuvos žemėlapiams (pranc. k. *Carte de la Lituanie éditée par les soins du Bureau d'informations Lituanien, Lausanne* [46; 47]). Nepriklausomos Lietuvos atkūrimo atmintinė J. Gabrio buvo parengta dar 1916 m. ir ne kartą su jo parengtu memorandumu siūsta kariaujančioms ir neutralioms šalims [76, 116–120]. Atmintinės originale parašyta, kad ją parengė LTT(L) nuolatinė delegacija. Išleista 250 egzempliorių tiražu. Ją sudarė trys dalys – įvadinės pastabos (*Notice préliminaire*), nepriklausomos Lietuvos atkūrimas (*Reconstitution de la Lituanie Indépendante*) ir galimi prieštaravimai (*Objections possibles*). Atmintinė iliustruota trimis Lietuvos žemėlapiams – XV a., XVI–XVIII a. ir Pirmojo pasaulinio karo metu. Išsamiau šio priedo neaptarinėsime, nes tai būtų jau kito tyrimo objektas (3).

Antrasis priedas – Lietuvos žemėlapis, parengtas Kümmerly ir Frey geografijos instituto Berne. Pagrindinio žemėlapio mastelis 1:1 500 000. Žemėlapis puoštas Vyčiu su karūna viršuje (kairiajame viršutiniame žemėlapio kampe). Greta žemėlapio legendos yra pateikti pagrindinio žemėlapio šonuose ir apačioje dar 6 žemėlapiai: Lietuvos dalių (*Etat Lituanien avant les partages*, mastelis 1:4 500 000), Lietuva ir Europos valstybės (*La Lituanie et les Etats d'Europe*, mastelis 1:32000000), Lietuva priešistorės laikotarpiu (*La Lituanie préhistorique*, mastelis 1:15 000 000), Lietuva Mindaugo valdymo laikotarpiu (1242–1263) (*Royaume de Lituanie sous le règne de Mindaugas (1242–1263)*, mastelis 1:15 000 000), Lietuva Gedimino valdymo laikotarpiu (1316–1341) (*Royaume de Lituanie sous le règne de Gediminas (1316–1341)*, mastelis 1:15 000 000), Lietuvių imperija Algirdo ir Kęstučio valdymo laikotarpiu (1341–1377) (*Empire Lituanien sous la domination d'Algirdas et de Keistutis (1341–1377)*, mastelis 1: 15 000 000), Lietuvių imperijos žemėlapis Vytauto Didžiojo valdymo laikotarpiu (1392–1430) (*Empire Lituanien sous la domination de Vytautas-le-Grand (1392–1430)*, mastelis 1:10 000 000) [46–47].

Notos tekstą sudaro įvadinė dalis, penkios dėstymo dalys ir baigiamoji dalis (žr. 2.2.). Dokumentą pasirašė LTT(L) pirmininkas ir sekretorius – nei LTT(L) pirmininko, nei sekretoriaus vardai ir pavardės neatspausdinti. LTT(L) sekretoriaus parašas neįskaitomas,

(2) Analogiškas tekstas *Mémoire relatif à la Reconstitution de la Lituanie Indépendante* publikuotas M. Šipelytės disertacijos priede [76, 304–313].

(3) Šį memorandumą disertacijoje yra aptarusi M. Šipelytė [76, 116–120].

panašus į J. Garliava, o pirmininko parašas įskaitomas – tai dr. V. Kovas. Nei šaltiniuose, nei istoriografijoje neminimas LTT(L) narys dr. V. Kovas. LTT(L) nariai buvo kanau-ninkas K. Olšauskas, dr. Vincas Bartuška, dr. J. Purickis, V. Daumantas-Dzimidavičius, J. Gabrys, kun. A. Steponaitis. Tuo metu, kai buvo rengiamas ir pasirašomas dokumen-tas, K. Olšauskas buvo Lietuvoje, todėl pasirašyti negalėjo. K. Olšauskas dokumentus pa-sirašydavo – prelatas (vok. k. Domherr) K. Olšauskis-Olševski. Parašas visada įskaitomas. Pagal statusą (dr.) ir pirmąją vardo raidę (V.) pirmininkas galėjo būti dr. Vincas Bartuška. J. Garliava – tai J. Gabrys, vadinęsis grafu de Garliava [53, 166–173]. Tačiau tai tik prielai-dos, kurioms patikrinti reikalinga išsami grafologinė analizė. Atskiro tyrimo būtų vertas klausimas, kodėl pasirašyta ne tikrais vardais ir pavardėmis.

2.2. Notos teksto turinys ir jo esmė

2.2.1. Įvadinė dalis

Įvadinėje dalyje paaiškinti LTT(L) turimi įgaliojimai ir atliekama funkcija – įteikti Lietuvos Tarybos (Vilniuje) pareiškimą – nepriklausomybės paskelbimo deklaraciją (to-liau – Deklaracija) ir prašyti užsienio šalies vyriausybę pripažinti jos nepriklausomybę (žr. 1 citatą ir jos vertimą).

1 citata ir jos vertimas

Le Conseil National Lituanien, d'accorde avec la „Taryba“ (Conseil d'Etat de Lituanie) représentant attitré en sol neutre des intérêts extérieures de l'Etat Lituanien, a l'hon-neur de porter à la connaissance de Votre Excellence, en La prient d'en faire part à son Gouvernement, pour en tirer telles conséquences que de droit, conformes au droit national, la Déclaration suivante.

„Lietuvių Tautinė Taryba, oficialiai atstovaujanti Lietuvos valstybės užsienio interesams neutralioje teritorijoje, „Tarybai“ (Lietuvos valstybės Tarybai) sutinkant, prašo informuoti savo šalies Vyriausybę apie šią deklaraciją, kad remdamasi tautų teise, ji galėtų padaryti atitinkamas teisines išvadas.“

Įvadinėje notos dalyje teigiama, kad Lietuvių Tautos Taryba (Lozanoje) atstovauja Lietuvos valstybės interesams užsienyje. Dokumento, kurį galėtume pavadinti įgalio-jimu (vok. k. *Vollmacht*; angl. k. *Authorisation*; pranc. k. *Sertificat*), nėra. Tik du LTT(L) nariai – J. Purickis ir V. Daumantas-Dzimidavičius – turėjo Lietuvos Tarybos įgaliojimus atstovauti Lietuvos Tarybai, derindami su ja savo veiksmus [41; 40; 51, 298]. LTT(L) na-riai atsiminimuose ir istorikai dažniausiai remiasi Lietuvių konferencijos Lozanoje ir Berne 1917 m. lapkričio 2–10 d. dokumentais, konkrečiai, viena iš rezoliucijų. Yra gerai žino-mos penkios Lietuvių konferencijos Lozanoje ir Berne (1917 m. lapkričio 2–10 d.) priimtos rezoliucijos. Šeštoji – apie „politikos akciją užsienyje“, pasak dokumentų rinkinio (2017) leidėjų R. Lopatos ir A. Eidinto, buvo paminėta įrašyti į protokolą [51, 299]. „Užmiršta įrašyti į protokolą“ rezoliucija plačiai išeksponuota J. Gabrio, kuris niekada nepripažino Lietuvos Tarybos (Vilniuje) viršenybės [76, 194]. Istorikė M. Šipelytė, išanalizavusi Lozanos ir Berno konferencijų nutarimų variantus amžininkų atsiminimuose ir tuo metu paskelb-tuose dokumentuose, mini rezoliuciją apie „politikos akciją užsienyje“, tačiau nekomenuoja teiginio, kad „Lietuvių Berno konferencija dėl pamatų politikos akcijos užsieniuose, **pavesto[s]** Lietuvių Tautos Tarybai“. Istorikė laikosi požiūrio, kad „dėl <...> pareigų pasis-kirstymo konferencijoje buvo sutarta, tačiau nuomonės susikirto dėl viršenybės“ [76, 198].

Tai reikštų, kad LTT(L) galėjo veikti užsienio politikos srityje, bet ne be Lietuvos Tarybos (Vilniuje) pritarimo.

Notos teiginiu apie LTT(L) pavestą Lietuvos valstybės interesų atstovavimą užsienyje suabejojo G. Rombergas. Pranešime Vokietijos kancleriui jis išsakė abejonę, ar „tik LTT(L) žengtas žingsnis nėra kišimasis į Lietuvos Tarybos (Vilniuje) kompetenciją“ [16]. Tuo metu Šveicarijoje viešintis J. Gabrio bendražygis F. von Roppas teisinio LTT(L) ir J. Gabri, sakydamas, kad LTT(L) pareiškimas remiasi Lietuvos Tarybos (Vilniuje), t. y. „Ober Osto lietuvių padarytu pareiškimu“. Pasak jo, „Lietuvos Tarybos atstovai, būdami Šveicarijoje, įgaliojo LTT(L) veikti nepriklausomai užsienio politikos klausimais, kuriems Lietuvos Taryba neturėjo kompetencijos“ [16]. Pora dienų vėliau J. Gabrys taip pat aiškino G. Rombergui, kad LTT(L) laikosi pozicijos, kad Lietuvos Taryba (Vilniuje) paliko ją ginti Lietuvos užsienio interesų. Esą LTT(L) tikslingai naudojasi šia galia, kad išvengtų kaltinimų Lietuvos Tarybai (Vilniuje) „vokiečių įtaka“ [21].

Dar vienas labai svarbus teiginys – teikiamos deklaracijos suderinimas su Lietuvos Taryba. Turint omenyje LTT(L) požiūrį į Lietuvos Tarybą (Vilniuje) ir nuostatą, kad LTT(L) buvo pavesta atstovauti Lietuvos reikalams užsienyje, labai tikėtina, kad notos tekstas ir jos įteikimas nebuvo derintas su Lietuvos Taryba (Vilniuje), tai patvirtintų ir jau mūsų minėta J. Gabrio ataskaita trečiojoje lietuvių konferencijoje Lozanoje (1918 m. rugsėjo 5–16 d.) [52, 529–530]. Taigi šios frazės notoje reikėjo kaip priedangos, kaip ir deklaracijos apie Lietuvos Tarybos autoriteto pripažinimą.

2.2.2. Pirmoji dalis

Pirmoji dalis – nepriklausomybės deklaracija. Jau minėjome, kad Deklaracijos tekstas dažnai yra minimas Lietuvos ir užsienio istoriografijoje [70, 139–140; 74; 67, 45] kaip 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos pareiškimo pirmoji (I) dalis. Išversti deklaracijos tekstą į lietuvių kalbą ir palyginti jį su 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos pareiškimo pirmosios (I) dalies tekstu paskatino Vokietijos URM politikos archyve rasta užuomina, kad tai nėra identiškas tekstas, kad yra padaryta pakeitimų [13; 18]. Iš prancūzų kalbos išverstą Deklaracijos tekstą palyginus su 1917 m. gruodžio 11 d. pirmosios (I) dalies tekstu (žr. toliau), pasitvirtino vokiečių pastebėjimas, kad tekstas ne tas pats, o modifikuotas (žr. 2 citatą ir jos vertimą, 3 citatą).

2 citata ir jos vertimas

1918 m. vasario 7 d. notos Vokietijos kancleriui ir URM teksto 1 dalis

La „Taryba“, organe suprême de l'Etat et du peuple lituaniens, de la Mère Patrie comme des colonies lituaniennes de Russie et d'Amérique, proclame, sur la base, unanimement reconnue par la conscience internationale actuelle, du droit des peuples de disposer d'eux-mêmes et de leur sort, ainsi qu'en invoquant la résolution de la Diète lituanienne qui a tenu ses assises à Vilnius du 18 au 23 Septembre 1917, la RESTAURATION d'un Etat lituanien indépendant, avec Vilnius, pour capitale, ainsi que la libération de cet Etat de tous les liens, quels qu'ils soient, antérieurement contactés avec les Etats voisins ou imposés par eux.

„Taryba“, aukščiausias **lietuvių valstybės** ir tautos organas Tėvynėje ir **kolonijose Rusijoje ir Amerikoje**, remdamasi šiandien **tarptautinės bendruomenės** visuotinai pripažinta tautų apsisprendimo teise **disponuoti savimi ir savo likimu** ir Vilniuje 1917 m. nuo rugsėjo 18 iki 23 d. posėdžiavusio Lietuvių **Seimo** nutarimu, skelbia, ATKURIANTI nepriklausomą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje ir tą valstybę išlaisvinanti iš visų ryšių, **kad**

ir kokie jie būtų, kuriais anksčiau buvo susijusi ar ne savo noru susieta su kaimyninėmis valstybėmis.“

3 citata

1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos visų narių parašais patvirtinto pareiškimo pirma (I) dalis [60, 110–111].

„Lietuvos Taryba, kuri krašto ir užsienio lietuvių yra pripažinta, kaip vienintelė įgaliota lietuvių tautos atstovybė, atsirėmusi pripažintąja tautų apsisprendimo teise ir 1917 m. rugsėjo mėn. 18–23 d. Vilniuje vykusios Lietuvių konferencijos nutarimu, skelbia atstatanti nepriklausomą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje ir tą valstybę atskirianti nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitomis valstybėmis.“

Aiškliai pastebimi keturi svarbūs pakeitimai tekste (žr. 2 ir 3 citatą). *Pirmas*, nevartojamas terminas „Lietuvos Taryba“, tik „Taryba“. Kam to reikia, išaiškėja perskaičius notos trečiąją dalį, kur kalbama apie „Vilniaus Seimui“ pavaldžią „Valstybės Tarybą“, vadinamą aukščiausią valdžia krašte, iš esmės pagal statusą prilygintą vyriausybei (žr. 2.2.4.). *Antras*, „Taryba“ (Vilniuje) tekste yra įvardijama ne tik kaip aukščiausias lietuvių tautos, bet ir „lietuvių valstybės“ organas. Tai nestebina, nes ketvirtoje notos teksto dalyje įvardijami ir pagrindžiami Lietuvos, kaip valstybės, elementai. *Trečias* labai svarbus pokytis – vietoje „Lietuvių konferencijos nutarimo“ minimas „Lietuvių Seimo nutarimas“. *Ketvirtas* pokytis – deklaruojamas „išlaisvinimas“ iš „visų ryšių, kad ir kokie jie būtų, kuriais anksčiau buvo susijusi ar ne savo noru susieta“ su kaimyninėmis valstybėmis. 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pirmoje (I) dalyje yra teiginys „su kitomis valstybėmis“, nėra žodžio „kaimyninėmis“. Ir dar vienas labai svarbus niuansas – „susijusi ar ne savo noru susieta“. Tai aiškus parodymas, kad vieni ryšiai, kaimynams pasiūlius, buvo priimti, o kiti – primesti, tačiau „išsilaisvinama ir iš vienu, ir iš kitų“. Į šią frazę dėmesį atkreipė ir Vokietijos URM valdininkai [6]. Yra ir neesminių pakeitimų: vietoje apibendrintos formuluotės „užsienio lietuvių“, kuri yra 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pirmoje (I) dalyje, čia panaudota kita, sukonkretinanti, – „kolonijose Rusijoje ir Amerikoje“.

Logiška būtų paklausti, ko siekė LTT(L), įnešdama korektyvų į 20 Lietuvos Tarybos narių jau pasirašytą 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pirmosios (I) dalies tekstą? *Pirmuoju pokyčiu*, mūsų manymu, siekiama išplėsti Lietuvos Tarybos (Vilniuje) kompetenciją, pabrėžiant, kad ji atstovauja ne tik lietuvių tautai, bet ir valstybei. Tai derėtų su tuo pat metu paskelbta, laikantis M. Erzbergerio patarimo, deklaracija apie Lietuvos Tarybos autoriteto pripažinimą iš LTT(L) pusės. Be to, tai logiškai paaaiškinama, nes notos penktoje dalyje prašoma pripažinti Lietuvą nepriklausoma valstybe (žr. 2.2.6.). *Antruoju pokyčiu* siekta sustiprinti Lietuvos Tarybos (Vilniuje) pozicijas, Lietuvių konferenciją Vilniuje pavadinant „Seimu“, kas reikštų nuorodą į demokratiškai išrinktą organą. Šis pokytis padarytas žinant, kad Antantės ir neutralių šalių politikai ir diplomatai daug dėmesio kreipė į tai, kaip (kieno iniciatyva) radosi Rusijos imperijos tautų atstovybės. *Trečiuoju pokyčiu*, tikėtina, siekta pabrėžti atsiskyrimą ne tik nuo Rusijos, bet ir nuo Lenkijos. Tokią prielaidą leistų daryti prieš tai tekste esantys žodžiai „kad ir kokie jie būtų“ (apie ryšius – aut. past.), „susijusi ar ne savo noru susieta“. Jau minėjome, kad tai reiškia, kad norima išsilaisvinti ne tik iš primestų ryšių, bet ir visų kitų, „kad ir kokie jie būtų“. Tačiau yra ir dar viena galima interpretacija, kurią perša 1918 m. vasario 8 d. G. Rombergo telegrama Vokietijos URM. Telegramos tekste, notos vertime į vokiečių kalbą, yra frazė „nuo visų iki tol buvusių įsipareigojimų“ (vok. *von allen bisherigen Verpflichtungen freien*

litauischen Staates), taigi galėtų būti ir nuo ryšių su Vokietija, kurie fiksuoti 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo antroje (II) dalyje [13]. Juk Vokietija irgi „kaimyninė valstybė“. Tokį įspūdį sustiprina ir Vokietijos URM telegrama, kuria URM atstovas prie Vokietijos karo vadovybės būstinės S. Berckheimas informuojamas apie G. Rombergo pamąstymus, kad lietuviai Šveicarijoje taip tikėjosi sukurti įvykusį faktą (pranc. *fait accompli*) [18]. Esminis klausimas būtų, kam tokio fakto reikėjo?

Atsakymas galėtų būti dvejopas. *Pirma*, 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos (Vilniuje) pareiškimas nebuvo paskelbtas, todėl nei Lietuvos, nei tarptautinei bendruomenei nežinomas. Paskelbus jį su pakeitimais, naudingais Lietuvai, būtų sukurtas precedentas prašymui pripažinti Lietuvos nepriklausomybę kariaujančių šalių ir neutralių šalių vyriausybių. *Antra*, taip bandyta nuimti vokiečių įtakos šešėlį, nuolat krintantį ant Lietuvos Tarybos Vilniuje. Tuo, beje, savo žygį G. Rombergui Berne aiškino ir J. Gabrys [21].

2.2.3. Antroji dalis

Antroji dalis – Deklaracijos pagrindimas. Nurodomi du teiginiai, kuriais ji grindžiama. Pirmasis, kad lietuviai yra tauta, o antrasis, kad Lietuva vėl tapo valstybe (žr. 4 citatą ir jos vertimą).

4 citata ir jos vertimas

Cette Déclaration s'appuie sur la double considération:

1. *Que la Lituanie est une Nation.*
2. *Que la Lituanie est redevenue un Etat.*

1. *La Lituanie est une Nation, forte et rigoureuse, capable de résister à tout, elle en a donné des preuves innombrables au cours de son glorieux passé ; la force de sa vitalité se manifesta surtout au cours du siècle passé, lorsque le gouvernement impérial des tzars a cherché en vain à l'anéantir. Malgré tous les moyens puissants dont disposait ce gouvernement, il n'a pu réussir.*

2. *La Lituanie est redevenue un Etat lors de la récente proclamation de son indépendance par la Diète de Vilnius. L'existence même de cet Etat n'a jamais été détruite, étant donnée la forte et vivante assise national qui subsistait et qui n'a jamais cessé de protester – même les armes à la main, – contre la violence qui lui était faite.*

„Pagrindai, kuriais grindžiama ši deklaracija:

1. Lietuviai [pažod. „Lietuva“ – aut. past.] yra tauta.
2. Lietuva vėl tapo valstybe.

1. Lietuviai [pažod. „Lietuva“ – aut. past.] yra Tauta, stipri ir tvirta, galinti bet kam pasipriešinti, daugybė tokių įrodymų yra jos šlovingoje praityje; jos stiprus gyvybingumas ypač pasireiškė praėjusiame amžiuje, kai carų imperinė vyriausybė bergždžiai siekė ją sunaikinti. Nepaisant visų galingų priemonių, kuriomis disponavo ši vyriausybė, jai nepavyko to padaryti.

2. Lietuva vėl tapo valstybe, kai Vilniaus Seimas neseniai paskelbė jos nepriklausomybę. Pats šios valstybės egzistavimas niekada nebuvo sunaikintas, turint omenyje stiprų ir gyvybingą nacionalinį pagrindą, kuris visada išliko ir kuris niekada nenustojė protestuoti – net ir su ginklais rankoje – prieš jai taikomą prievartą.“

Pirmasis teiginys: lietuviai yra tauta, kuri daugelį metų priešinosi okupantui. Konkretūs pasipriešinimą įrodantys įvykiai (1830 m., 1863 m. sukilimai, 1905 m. Vilniaus Seimas), įvardyti penktosios dalies tekste, rodo, kad tautos pasipriešinimo okupantui nepavyko nugalėti. Šio teiginio reikėjo siekiant atsiskyrimą nuo Rusijos ir nepriklausomybės paskelbimą pagrįsti visų kariaujančių šalių deklaruota tautų apsisprendimo teise.

Antrasis teiginys, kad Lietuva vėl tapo valstybe, kai Vilniuje susirinkęs lietuvių Seimas paskelbė Lietuvos nepriklausomybę, turėjo patvirtinti, kad „šios valstybės egzistavimas niekada nebuvo sunaikintas“. Antrąjį teiginį, manytume, reikia išsamiau paaiškinti atsakant bent į du klausimus: kodėl lietuvių konferencija Vilniuje 1917 m. rugsėjo 18–23 d. vadinama Seimu ir kodėl nepriklausomybės paskelbimas priskiriamas lietuvių konferencijai Vilniuje. Klausimai du, tačiau atsakymas į juos yra vienas. LTT(L) siekė parodyti, kad lietuvių visuomenė palaiko nepriklausomybės siekį, o visuomenės siekį (siekti nepriklausomybės) išsakė būtent lietuvių konferencija Vilniuje. Įspūdžiui sustiprinti ir demokratiškam veiksmo pobūdžiui parodyti ji pavadinta Seimu.

2.2.4. Trečioji dalis

Trečioji dalis – Lietuvos, kaip valstybės, elementų įvardijimas ir apibūdinimas. Tekste įvardyti ir apibūdinti pagrindiniai valstybės elementai, nurodyti to meto tarptautinėje konstitucinėje teisėje [68, 123] – tauta, teritorija, valdžia (žr. 5 citatą ir jos vertimą).

5 citata ir jos vertimas

A l'Heure actuelle, après cent vingt ans de domination étrangère, la Lituanie se trouve juridiquement rendue à elle-même sous la forme d'un Etat; elle dispose amplement des éléments essentiels constitutifs.

I. Elle est bien une association permanente d'hommes, capable de vivre avec ses propres ressources. Son existence comme Nation et son histoire sont à l'appui.

II. Elle a une existence propre qui n'attend précisément que la reconnaissance internationale pour devenir pleinement souveraine.

III. Elle possède un territoire bien défini, suffisant pour assurer l'indépendance et la permanence de la société organisée.

Son étendue, comprenant des éléments suivants de l'ancien empire russe: les gouvernements de Vilnius, Kaunas (Kovna), Gardinas (Grodno) districts de Novogrodeck et de Nosvich du gouvernement de Minsk, le gouvernement de Souvalki et la partie septentrionale du gouvernement de Lomja, serait près de six fois celle de la Belgique.

IV. Elle manifeste et continue à manifester, bien déterminée, une volonté collective régulièrement organisée par la Diète lituanienne à Vilnius sous une autorité suprême, celle de la „Taryba“ (Conseil d'Etat) chargée de la direction de ses destinées. Cette volonté collective n'a cessé de s'affirmer au-dedans comme au-dehors. Au-dedans, vis-à-vis de son oppresseur, – et la démarche présente en est une manifestation nouvelle – au-dehors, par l'initiative dont les présentes témoignent (4) comme par les résolutions et décisions qui l'ont soit précédée, soit suivie, et qui ont recueilli les suffrages de tous les Lituaniens, ceux de la Lituanie comme ceux de l'étranger et dont la Déclaration d'indépendance ci-jointe est la mesure la plus caractéristique comme la plus décisive.

„Šiuo metu, po šimto dvidešimtųjų svetimųjų viešpatavimo metų, Lietuva teisiškai vėl įgyja savo valstybės pavidalą; ji turi visus esminius sudedamuosius valstybės elementus.

I. Ji yra nuolat esanti žmonių bendrija, galinti gyventi iš savo išteklių. Tai liudija jos tautos egzistavimas ir jos istorija.

(4) Profesorė Tatjana Aleknienė tvirtina, kad pabraukta vieta prancūziško teksto originale yra neiški, joje trūksta žodžio ar frazės, kuri patikslintų norimą išsakyti mintį. Tačiau ir Vokietijos URM Politiniame archyve, ir Norvegijos Karalystės archyve esančiuose tekstuose daugiau jokių žodžių nėra [6; 14].

II. Ji turi savo egzistenciją, kuriai tetrūksta pripažinimo tarptautinėje arenoje, kad taptų visiškai suverenia.

III. Ji turi aiškiai apibrėžtą teritoriją, kurios pakanka organizuotos visuomenės nepriklausomybei ir pastovumui užtikrinti.

Jos teritorija, apimanti šias Rusijos imperijos dalis: Vilniaus, Kauno (Kovna), Gardino (Grodna) gubernijas, Minsko gubernijos Naugarduko ir Nesvyžiaus sritis, Suvalkų guberniją ir Lomžos gubernijos šiaurinę dalį, būtų tokio dydžio kaip beveik šešios Belgijos.

IV. Ji rodė ir toliau ryžtingai rodo kolektyvinę valią, reguliariai išreiškiamą lietuvių Seimo Vilniuje, vadovaujamo „Tarybos“ (Valstybės Tarybos), kuri yra aukščiausia valdžia, atsakinga už jos likimą. Ši kolektyvinė valia niekada nenustojė reikštis nei viduje, nei išorėje. Viduje – prieš savo engėją, ir šis naujas pareiškimas yra to įrodymas; išorėje – kaip liudija šis dokumentas ir kitos ankstesnės arba vėlesnės rezoliucijos bei nutarimai, kuriems pritarė visi lietuviai ir Lietuvoje, ir užsienyje, ir pridėdama nepriklausomybės deklaracija yra labiausiai būdinga ir lemiamą to išraiška.“

Pirmiausia reikėtų pastebėti, kad tekste nėra nurodytos valstybės, pasirinkta labai aptaki ir bendra formuluotė „svetimųjų viešpatavimas“. Įdomu, kokį vaidmenį atlieka antrasis punktas (II), kuriame kalbama apie atkūrimą, nes valstybės elementai yra tik trys (tauta, teritorija, valdžia). Tai galėtų reikšti norą, kad Lietuvos valstybė būtų pripažinta kariaujančių ir neutralių šalių *de facto*, tačiau gali būti, kad norima sulaukti panašaus akto, kaip Lenkija 1916 m. lapkričio 5 d. [66]. Pastaroji prielaida būtų labiau tikėtina. Bet kokiu atveju šis punktas yra aiškiai išreikštas noras, kad Lietuvos klausimas būtų iškeltas į tarptautinį lygmenį, o ne liktų joje viešpataujančių valstybių vidaus ar tarpusavio reikalu.

Trečiasis (III) trečios dalies punktas aiškiai prieštarauja Lietuvių konferencijos Vilniuje (1917 m. rugsėjo 18–23 d.) išsakytoms nuostatomis dėl būsimos Lietuvos valstybės teritorijos, t. y. vadovautis etnografiniu principu su tam tikromis ekonominėmis korektyvomis [61, 76]. Palyginimu su šešiomis Belgijomis, tikėtina, siekta parodyti Antantės šalims (ypač Prancūzijai), kad Lietuvos teritorija yra pakankama tautos egzistencijai užtikrinti. Ketvirtasis (IV) punktas apie „Valstybės Tarybą“ ir jos vadovavimą „Lietuvos Seimui“, tikėtina, radosi irgi ne be reikalo – juo siekta pagrįsti padarytus pakeitimus 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos pareiškimo pirmos (I) dalies tekste. Nepamiršta pakartotinai nurodyti ir LTT(L) sąsajos su „Taryba“. Tą aiškiai demonstruoja teiginys „išorėje (po šiuo teiginiu slepiasi LTT(L) – aut. past.) kaip liudija šis dokumentas ir kitos ankstesnės arba vėlesnės rezoliucijos bei nutarimai, kuriems pritarė visi lietuviai ir Lietuvoje, ir užsienyje“ [6; 7].

2.2.5. Ketvirtoji dalis

Ketvirtoji dalis – LTT(L) 1917 m. gruodžio 25 d. Lozanoje paskelbta atsiskyrimo nuo Rusijos deklaracija. Jos tekstas lietuvių kalba publikuotas lietuvių spaudoje 1918 m. sausio mėnesį [55; 56; 57]. LTT(L) 1917 m. gruodžio 25 d. Lozanoje paskelbtą atsiskyrimo nuo Rusijos deklaraciją sudaro dvi dalys. Pirmoje išdėstyti argumentai, kodėl yra nutraukiami ryšiai su Rusija (buvo nepriklausoma, užgrobtą, priešinosi okupantui, okupantas netesėjo savo pažadų ir nesirūpino lietuvių tauta), o antroje pareiškiamą apie atsiskyrimą nuo Rusijos ir prašoma pripažinti lietuvių tautos nepriklausomybę (žr. 6 citatą ir jos vertimą).

6 citata ir jos vertimas

Le 25 Décembre 1917, le Conseil National Lituanien, représentant autorisé de la Lituanie à l'étranger, ainsi que de tous les Lituanien séjournant à l'étranger, déclara:

Considérant:

1. *Que la Lituanie a été indépendante du XIII-ème siècle à la fin du XVIII-ème siècle.*
2. *Que la Lituanie, annexée à la Russie par force, n'a jamais cessé de revendiquer son indépendance, même les armes à la main en 1830, 1863, 1905.*
3. *Que la Lituanie a été honteusement opprimée, maltraitée pendant 120 ans par le gouvernement tsariste et que après la révolution, le gouvernement provisoire lui-même n'a tenu aucun compte de ses revendications malgré notre adhésion au début de son arrivée au pouvoir (Déclaration du 20 Avril 1917).*

Considérant:

Qu'a l'heure actuelle, la majeure partie de la Lituanie est occupée par les Allemands, que toute la Russie se trouvant dans une situation nouvelle créée par les derniers événements est dans l'impossibilité de remplir ses devoirs et ses obligations envers le peuple lituanien, et que par contre le peuple lituanien en dépit de l'oppression qu'il a supportée pendant un siècle, n'a jamais cessé jusqu'à ce jour de satisfaire loyalement à ses obligations envers l'Etat russe, le Conseil National lituanien, dépositaire et gardien fidèle des intérêts suprêmes de la Patrie, déclare:

I. Que le peuple lituanien se considère d'ores et déjà dégagé de tous liens envers l'Etat russe;

II. Que le peuple lituanien, invoquant le principe du droit de tous les peuples de disposer d'eux-mêmes, proclamé par les puissances, a le droit et le devoir de prendre en mains ses destinées et de faire reconnaître son indépendance par les puissances étrangères.

„1917 m. gruodžio 25 d. Lietuvių Tautos Taryba, įgaliota Lietuvos atstovė užsienyje, taip pat visi užsienyje gyvenantys lietuviai pareiškė:

Turint omenyje, kad:

- 1) Lietuva buvo nepriklausoma nuo XIII iki XVIII amžiaus pabaigos;
- 2) Lietuva, priedarta Rusijos aneksuota, niekuomet nenustojo siekusi savo nepriklausomybės, net su ginklais rankose (1830, 1863 ir 1905 m.);
- 3) Lietuva 120 metų buvo gėdingai engiama ir niekinama, o po revoliucijos net laikinai valdžia visai nepaisė jos reikalavimų, nors Lietuva iš pat pradžių buvo jos šalininkė (1917 m. balandžio 4 d. deklaracija);
- 4) Dabartiniu laiku didžioji Lietuvos dalis yra užimta vokiečių kariuomenės, o visa Rusija dėl paskutinių įvykių atsidūrė naujoje situacijoje ir negali atlikti savo priedermių ir pareigų lietuvių tautos atžvilgiu, o lietuvių tauta, priešingai, nepaisydama visą amžių patiriamos priespaudos nenustojo ištikimai pildžiusi savo pareigų Rusijos atžvilgiu;

Lietuvių Tautos Taryba, kaip ištikima svarbiausių Tėvynės interesų saugotoja ir gynėja, pareiškia:

- 1) nuo šios dienos lietuvių tauta nutraukia visus ryšius, kurie jungė ją su Rusija,
- 2) remdamasi valstybių pareikšta visų tautų apsisprendimo teise, lietuvių tauta turi teisę ir priedermę paimti savo likimą į savo rankas ir pareikalauti iš užsienio valstybių savo nepriklausomybės pripažinimo.“

Deklaracijoje, kaip ir įvadinėje notos dalyje, yra teigiama, kad LTT(L) yra „įgaliota Lietuvos atstovė užsienyje“ ir kad kalba „visų užsienyje gyvenančių lietuvių vardu“. LTT(L) atstovavimo pagrįstumą jau aptarėme, tad nebesikartosime. Tiek lietuviai Rusijoje, susitelkę į jų interesams atstovaujančią VLTR, tiek ir kolegialiais pagrindais veikianti LTT(L) laikė save lygiaverčiais Lietuvos Tarybai (Vilniuje) lietuvių atstovavimo organais, turinčiais teisę viešai reikšti lietuvių valią. Turint omenyje faktą, kad LTT(L) buvo sudaryta iš įgaliojimus

turinčių Amerikos, Šveicarijos ir Rusijos (turimi omenyje lietuviai Vilniuje – aut. past.) lietuvių, ji, kaip kolegialus lietuvių organas, turėjo teisinį pagrindą kalbėti visų užsienyje esančių lietuvių vardu [63].

Atrodytų, koks tikslas dar kartą skelbti jau ir užsienyje, ir Lietuvoje žinomą atsiskyrimo nuo Rusijos deklaraciją. Tikslas, tikėtina, buvo šios deklaracijos sugražinimas į tarptautinę areną po to, kai Lietuvos Tarybos (Vilniuje) atstovai A. Smetona ir J. Šaulys ją viešai paneigė Vokietijos spaudoje 1918 m. sausio 4 d. [2; 52, 529], nurodydami, kad LTT(L) neturėjo tam įgaliojimų ir viršijo savo kompetenciją. Ši deklaracija reabilituota paskelbiant ją lietuvių spaudoje kaip užsienio lietuvių deklaraciją, kurioje skelbiama Lietuvos nepriklausomybė. Tačiau labiau tikėtina versija, kad norėta į notą sudėti visus, tiek lietuvių Vilniuje, tiek ir lietuvių užsienyje (konkrečiai Lozanoje), atsiskyrimo nuo Rusijos ir nepriklausomybės pareiškimus, tuo parodant viso pasaulio lietuvių apsisprendimą kurti nepriklausomą Lietuvos valstybę.

2.2.6. Penktoji ir baigiamoji dalys

Penktoji dalis – prašymas pripažinti nepriklausomą Lietuvos valstybę ir jo pagrindimas lietuvių krašte ir užsienyje pareiškimais bei kariaujančių šalių paskelbta tautų apsisprendimo teise (žr. 7 citatą ir jos vertimą).

7 citata ir jos vertimas

Il y a là une série de faits et de manifestations de volonté concluants et concordants qui, surtout eu égard aux circonstances dans lesquelles se débat la société russe et à l'admission par tous les belligérants du „droit des peuples de disposer d'eux-mêmes et de leur sort“, justifiant la démarche que nous faisons aujourd'hui, Excellence, en vue d'obtenir la reconnaissance de la Lituanie comme Etat indépendant, cela autant dans son intérêt que dans celui de la communauté internationale où elle ne demande qu'à figurer avec la distinction et les mérites qui ont ennobli son glorieux passé!

„Daugeliu faktų ir svarių bei nuoseklių valios pareiškimų, susijusių su aplinkybėmis, kuriomis atsidūrė Rusijos visuomenė, ir su tuo, kad visos kariaujančios pusės pripažįsta „Tautų teisę į apsisprendimą ir į savo likimą“, pateisina žingsnį, kurį mes žengiame šiandien, Ekscelencija, siekdami Lietuvos kaip nepriklausomos valstybės pripažinimo, kas atitinka ir jos, ir tarptautinės bendruomenės interesus – ji tesiekia pasirodyti čia su šlovingą jos praeitį puošiančiais iškiliais nuopelnais tiek jos, tiek tarptautinės bendruomenės labui!“

Šioje notos dalyje yra pagrindžiamas prašymas pripažinti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Pirmasis argumentas – dvi atsiskyrimo nuo Rusijos ir nepriklausomybės paskelbimo deklaracijos, o antrasis – kariaujančių šalių paskelbta tautų apsisprendimo teisė. Nurodytos ir būsimos tokio pripažinimo pasekmės Lietuvai ir tarptautinei bendruomenei.

Baigiamoji dalis – pagarbos užsienio šalies Vyriausybei, į kurią kreipiamasi, pareiškimas (žr. 8 citatą ir jos vertimą).

8 citata ir jos vertimas

Nous ne doutons pas que le Gouvernement de Votre Excellence n'accueille notre demande, et dans cette attente, nous la prions d'agréer les très sincères assurances de notre haute considération.

„Neabejojame, kad Jūsų Ekscelencijos Vyriausybė pritaris mūsų prašymui ir prašome priimti nuoširdžiausią mūsų didžiausios pagarbos išraišką.“

Notos teksto sudėtinių dalių apžvalga leistų teigti, kad dėstomoji, pirmoji, dalis pradedama Lietuvos Tarybos (Vilniuje) nepriklausomybės deklaracija, o baigiama penkta dalimi, apibendrinant tekste išdėstytas mintis bei faktus ir prašant pripažinti atkurtos Lietuvos valstybės nepriklausomybę.

2.2.7. Notos įteikimo esmė

Pagrindinis klausimas – ko siekė LTT(L), įteikdama notą kariaujančioms ir neutralioms šalims? Akivaizdus atsakymas – siekta Lietuvos nepriklausomos valstybės pripažinimo iš kariaujančių šalių ir neutralių valstybių vyriausybių. Tačiau yra ir ne tokių akivaizdžių atsakymų. LTT(L) užmojai buvo gerokai toliau siekiantys, nei atrodo iš pirmo žvilgsnio. Vienas tokių siekių galėjo būti bandymas pakeisti Lietuvos užsienio politikos orientaciją iš provokiškos į proantantišką [16]. Tai bylotų ir formuluotė „nuo visų ryšių su kaimyninėmis šalimis“ ir visa LTT(L) veikla planuojant Lietuvos atstovavimą Antantės šalyse [6]. Ją būtent taip ir suprato Vokietijos URM valdininkai – kaip 1917 m. gruodžio 11 d. antrosios dalies (II) pažadų išsižadėjimą. Ir ne tik. Taip pat kaip posūkį į Antantės šalis [13; 18]. Antra, siekta paskelbti 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pirmąją (I) dalį, kuri dar nebuvo viešai paskelbta nei krašte, nei užsienyje. Ji vokiečių buvo vadinama nepriklausomybės deklaracija (*Unabhängigkeits-Proklamation*) [65]. Trečia, tokiu būdu siekta paspartinti Vokietijos vis dėliamą pripažinimą (J. Gabrys klaidingai informavo G. Rombergą, kad Prancūzija pripažins Lietuvą [31]) ir pradėti laikinosios vyriausybės kūrimo krašte darbus, tikintis joje užimti tam tikrus vadovaujančius postus [64]. Konkretus to įrodymas – J. Gabrio pasirengimas vykti į Lietuvą ir surasta pamaina – teisės studentas Mykolas Ašmys (Michael Aschmies) [24]. Jį Vokietijos atstovybės patarėjui Berne Karlui von Schubertui 1918 m. vasario 12 d. laiške rekomendavo F. von Roppas. Jis K. von Schubertui vardijo M. Ašmio nuopelnus dirbant prie leidinio *Das Neue Litauen*, Vokiečių-lietuvių draugijoje, kurios kontaktiniu asmeniu galėtų būti palaikant ryšius su LTT(L) [24].

2.3. Notos įteikimo chronologija

LTT(L) parengtos notos su priedais skirtingų užsienio šalių diplomatiniais atstovams Šveicarijoje, kaip ir generaliniams konsulams (pvz., Norvegijos Ciuriche), datos skiriasi, tačiau tekstas prancūzų kalba identiškas [13]. Vokietijos pasiuntiniui Berne G. Rombergui įteiktos notos data – 1918 m. vasario 7 d. [6; 7], Didžiosios Britanijos [70, 139–140], Prancūzijos [70, 141], Danijos [72, 26] pasiuntiniams, Norvegijos generaliniam konsului Ciuriche [14] – 1918 m. vasario 9 d. Įteikimo datos taip pat skiriasi. Anksčiausiai, 1918 m. vasario 8 d., ji įteikta Vokietijos pasiuntiniui Berne G. Rombergui [12]. Diena vėliau, 1918 m. vasario 9 d., – Didžiosios Britanijos [70, 139–140], Prancūzijos [70, 141], Danijos [72, 26] pasiuntiniams Berne, o 1918 m. vasario 12 d. – Norvegijos generaliniam konsului Ciuriche [26].

Užsienio šalių pasiuntinybes vizitavo skirtingos sudėties delegacijos. Vokietijos pasiuntinį aplankė J. Gabrys ir J. Purickis [12], Didžiosios Britanijos pasiuntinį – V. Bartuška ir V. Daumantas-Dzimidavičius [70, 139–140], į Šveicarijos Politikos departamento Užsienio skyrių vyko J. Gabrys, V. Bartuška ir V. Daumantas-Dzimidavičius [76, 214]. Kurie LTT(L) delegatai lankėsi pas JAV, Italijos, Prancūzijos pasiuntinius, istoriografijoje neminama [70, 140; 74]. Danijos [72, 26] ir Norvegijos [14] atstovai notą gavo paštu (J. Gabrio teigimu, buvo įteikta 1918 m. vasario 9 d.) (5). Kaip buvo įteikta LTT(L) nota Olandijai ir

(5) J. Gabrys Lietuvių konferencijoje Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d., referuodamas apie LTT(L) veiklą Šveicarijoje, teigia, kad nota 1918 m. vasario 9 d. buvo įteikta ir neutralių šalių atstovams Berne. Žr. [52, 529–530].

Švedijai – nežinoma. Kol kas esama patikimų įrodymų, kad nota buvo įteikta dešimties užsienio šalių atstovams.

3. REAKCIJA Į TEKSTĄ

Istoriografijoje jau yra aptarta Antantės šalių ir Šveicarijos reakcija į notą, tačiau vertinimai įvairuoja. Verta peržiūrėti šaltiniuose ir istoriografijoje esančius vertinimus [52, 529–530; 70, 1939–141; 74]. Reakcija į notą Vokietijoje yra paminėta M. Šipelytės disertacijoje, ji autorės vadinama „peticija dėl Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo“ [76, 215], tačiau išsamesnio komentaro stinga. Norvegijos karalystės archyvo dokumentuose yra tik telegrama, kuria pranešama apie notos įteikimą, ir notos tekstas [26], bet nėra raštiško atsakymo. Vokietijos URM Politikos archyvo dokumentai suteikia galimybę pažvelgti į Vokietijos URM ir Vokietijos karo vadovybės bei VKVL reakciją į notą, taip pat gautą informaciją apie Antantės šalių reakciją iš Vokietijos pasiuntinybės Berne. Ji labai įdomi, nes ir to meto amžininkai, ir ją tyrę istorikai neretai nekritiškai įvertina informaciją ir padaro neteisingas išvadas. Dėmesio vertas Vokietijos URM kartu su Vokietijos karo vadovybe atliktas tyrimas, kuriuo buvo siekiama išsklaidyti abejones dėl LTT(L) įgaliojimo atstovauti Lietuvos Tarybos reikalams užsienyje ir notos įteikimo suderinimo su Lietuvos Taryba (Vilniuje).

Labai reikšmingas – P. Karevičiaus ir K. Olšausko vizitas. Lietuviškoje istoriografijoje jis yra vertinamas teigiamai [73, 97–126]. Įdomus, autorės manymu, Vokietijos karo vadovybės ir Vokietijos URM vertinimas.

3.1. Vokietijos reakcija į notą ir dvasininkų demaršą Berlyne

3.1.1. Reakcija į notą

1918 m. vasario 8 d. G. Rombergui LTT(L) įteikta nota Vokietijos URM pasiekė tą pačią dieną kaip ir dar dvi jo telegramos [13]. Į Berlyną buvo persiųsti du notos egzemplioriai: vienas Vokietijos kancleriui G. Hertlingui [6], kitas Vokietijos URM valstybės sekretoriui Richarui von Kühlmannui [7]. 1918 m. vasario 8 d. pranešime URM G. Rombergas trumpai referavo notos turinį. Paminėjo kelis, jo manymu, svarbius dalykus. *Pirma*, notos tekste yra dar nepaskelbtas Lietuvos Tarybos (Vilniuje) neseniai padarytas pareiškimas apie atkūrimą savarankiškos, su jokia kaimyne nesusijusios valstybės. *Antra*, pateiktas išsamus paaiškinimas, kaip besiformuojanti Lietuvos valstybė jau pareiškė apie save pasauliui. *Trečia*, nota baigiama prašymu pripažinti Lietuvos nepriklausomybę. G. Rombergo pranešime paminėta, kad tuo pat metu nota LTT(L) atstovų buvo įteikta kitų Šveicarijoje reziduojančių užsienio šalių (ir Antantės šalių, ir neutralių šalių) misijoms, perduota spaudai ir telegrafo agentūroms. Ministerijos buvo prašoma persiųsta informacija pasidalyti su baronu F. von Roppu (6). 1918 m. vasario 8 d. G. Rombergo pranešimo tekste yra žyma, kad informacija persiųsta URM atstovams S. Berckheimui ir Sandenui (Kaune) [12]. Tą pačią dieną G. Rombergas išsiuntė į Vokietijos URM telegramą (buvo gauta 1918 m. vasario 9 d.), kurioje pranešta, kad šveicarų spaudoje paskelbti ir per Wolfo telegrafo agentūrą į Vokietijos spaudą iškeliavo du dokumentai: LTT(L) notos pirmoje dalyje įdėta Deklaracija ir LTT(L) rezoliucija, kurioje ji pripažįsta Lietuvos Tarybą (Vilniuje) aukščiausiu lietuvių organu [13].

(6) 1918 m. vasario 22 d. G. Rombergas persiuntė F. von Roppui 1918 m. vasario 8 d. gautus dokumentus – notą ir LTT(L) deklaraciją apie Lietuvos Tarybos (Vilniuje) autoriteto pripažinimą. Išsamiau žr. [76, 215].

Iš 1918 m. vasario 9 d. telegramos G. Rombergui aiškėja, kad Vokietijos URM suvokė, kad LTT(L) įteikta nota buvo sudaryta galimybė Antantės šalims pripažinti nepriklausomą Lietuvos valstybę [18]. Buvo svarstoma, ar nereikėtų Vokietijai paskelbti viso 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos (Vilniuje) pareiškimo teksto, pripažinti Lietuvą ir ignoruoti vėlesnius LTT(L) sprendimus [18].

Jau minėjome, kad G. Rombergui kilo įtarimas dėl LTT(L) turimų įgaliojimų atstovauti Lietuvos reikalams užsienyje ir dėl teikiamos notos suderinimo su Lietuvos Taryba (Vilniuje). Buvo pradėtas tyrimas, užtrukęs keletą savaičių. Situaciją Berne aiškinosi G. Rombergas, išsikvietęs F. von Roppą ir J. Gabri. Ober Oste situacija domėjosi Vokietijos URM atstovas Kaune Sandenas, o Vokietijos generaliniame štabe – gen. E. Ludendorffas. F. von Roppas ir J. Gabrys G. Rombergui sutartinai aiškino, kad Lietuvos Taryba įgaliojo LTT(L) dar 1917 m. lapkričio 2–10 d. Lozanoje ir Berne vykusioje konferencijoje. Tuo pačiu argumentu LTT(L) pavyko įtikinti ir gen. E. Ludendorffą. Jis apie tai informavo URM atstovą prie Vokietijos karo vadovybės būstinės sekretorių Kurtą von Lersnerį, o pastarasis – URM, kad „vadinamoji Aukščiausioji Lietuvių Tautos Taryba Šveicarijoje tvirtina, kad jai „patikėta saugoti Lietuvos valstybės užsienio interesus“ (*der sogenannte Oberste litauische Nationalrat in der Schweiz behauptet, das ihm „die Wahrung der auswärtigen Interessen der litauischen Staates obliegt*) [35]. Tokiame paaiškinime gen. E. Ludendorffas įžvelgė pavojų, kad LTT(L) gali tapti Lietuvos atstovybe užsienyje, o to, jo manymu, jokių būdu negalima leisti. Išdėstė įsitikinimą, kad „nepaisant Lietuvos valstybės savarankiškumo, kurį norime pripažinti, privalome išsaugoti teisę atstovauti jos interesams užsienyje“ [35]. Šiai E. Ludendorffo nuostatai pritarė ir K. Lersneris. Jo manymu, savarankiškos Lietuvos valstybės sukūrimą galima pateisinti tik Vokietijos rytinės sienos karinio saugumo užtikrinimu ir su garantija, kad ši valstybė savo ateitį susies su Vokietija. Todėl neleistina, kad „Lietuva savo užsienio reikalus atstovautų nepriklausomai nuo mūsų“ [35].

Ober Oste situaciją aiškinosi Vokietijos URM atstovas Kaune Sandenas. 1918 m. vasario 21 d. telegrama Vokietijos URM pranešė, kad, skirtingai nei tvirtino J. Gabrys ir F. von Roppas, Lietuvos Taryba nėra suteikusi LTT(L) tokio įgaliojimo. Prašė Vokietijos URM šia informacija pasidalyti su VKVL [34].

3.1.2. Reakcija į vyskupo P. Karevičiaus ir prelato K. Olšausko vizitą Berlyne

Apie vyskupo P. Karevičiaus ir prelato K. Olšausko vizito pas feldmaršalą Paulių von Hindenburgą ir gen. E. Ludendorffą rezultatus 1918 m. vasario 9 d. telegrama ministeriją informavo Vokietijos URM atstovybės sekretorius prie Vokietijos karo vadovybės būstinės Otto Güntheris von Wesendonkas. Jis išsamiai perpasakojo pokalbio turinį ir pateikė pastebėjimus, kurie yra verti ir mūsų atidaus dėmesio. Pokalbio metu P. Karevičius siekė akcentuoti tris dalykus. *Pirma*, esantį pasipriešinimą Lietuvos prijungimui prie Vokietijos (pagal 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimą), kurį palaiko įvairios jėgos (pvz., bolševikai, lenkai, žydai) (7). *Antra*, Lietuvoje augantį nepasitikėjimą Vokietija ir manymą, kad slapta siekiama aneksijos, kurį palaiko laikraštis *Vorwärts* ir Reichstago nariai socialistai. *Trečia*, aiškumo dėl Lietuvos ateities nebuvimas, nors Lietuvos Taryba 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškime jau išsakė savo pasirengimą prisijungti prie Vokietijos. Reziūmavo, kad norint tai pakeisti, reikia pripažinti Lietuvos nepriklausomybę.

(7) Pokalbio metu buvo užsiminta, kad „rusų komisaras Mizkus-Mickiewitsch, dar vadinamas Capsukas, iš Petrogrado išvyko į Brest Litovską ir pakeliui susitiko Vilniuje su žydų ir komunistų atstovais ir vykdė agitaciją, skleisdamas agitacijos lapelius“. Išsamiau žr. [17].

Svarbu paminėti, kad vizito metu P. Karevičius išaiškino gen. E. Ludendorffui situaciją, lėmusią 1918 m. sausio 26 d. notifikacijos tekstų Rusijos ir Vokietijos vyriausybėms atsiradimą ir Lietuvos Tarybos skilimą. *Pirma*, paaiškinta, kad 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pakartojimas kairiesiems Lietuvos Taryboje pasirodė nereikalingas. Tačiau net ir iš Lietuvos Tarybos išstoję nariai 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimą laiko galiojančiu (saistančiu), todėl buvo nuspręsta nusiųsti tuo pačiu metu M. Erzbergerio pateiktą tekstą (*es handelt sich wohl um den von Herrn Erzberger bereits vorgelegten Text*) ir Rusijos, ir Vokietijos vyriausybėms [17]. *Antra*, išsiskyrė K. Olšausko ir P. Karevičiaus nuomonės dėl 1918 m. sausio 26 d. Lietuvos Tarybos nutarimo teksto formuluočių. K. Olšauskas manė, kad „deklaracijoje turėtų būti aiški nuoroda į gruodžio 11 d. pareiškimą, kuris turi būti laikomas privalomu Lietuvos Tarybai“, o P. Karevičius „tai paneigė ir teigė, kad tolesnis minėto pareiškimo egzistavimas yra savaime suprantamas ir todėl neturi būti konkrečiai paminėtas nepriklausomybės pareiškime“ [17].

Vizito metu, be jau minėtų dalykų, gen. E. Ludendorffui išreikštas nusiskundimas VKVL ir rekvizicijomis, aptartas Vilniaus vyskupo klausimas. K. Olšauskas buvo susirūpinęs, kad, „pasak M. Erzbergerio, Šv. Tėvas neskirs Vilniaus vyskupo, kol nepaaiškės, ar Vilnius bus lenkų ar lietuvių“. Todėl esą yra svarbu, kad būtų aiškiai nustatyti santykiai su Lietuva. Gen. E. Ludendorfas užsiminė, kad „bus sunkumų su Vilniaus katedros lenkais, ir pasiūlė atkreipti į tai reicho kanclerio dėmesį susitikimo metu“ [17].

Vizito metu K. Olšauskui ir P. Karevičiui buvo aiškiai pasakyta, kad Vokietija, sprendama dėl Lietuvos ateities, turės omenyje du pagrindinius dalykus: 1) saugias Vokietijos sienas ir patikimas kaimynes ir 2) nepriklausomos Lietuvos įsijungimą į Vokietijos sudėtį, nes „Lietuva pati savaime nėra gyvybinga ir beviltiškai nupuls į polonizaciją“ [17]. Priimti sprendimą dėl Lietuvos ateities gen. E. Ludendorfas paliko reicho kancleriui ir prašė K. Olšausko ir P. Karevičiaus jam pakartoti Vokietijos karo vadovybei išdėstytą požiūrį. O. G. Wesendonkas telegramos pabaigoje pabrėžė, kad „Generolas nesileido į detales dėl Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo“ [17].

Po susitikimo su gen. E. Ludendorfu P. Karevičius perdavė jam 1918 m. vasario 8 d. *pro memoria* [11], kurioje prašoma Vokietijoje esančių draugų paramos trimis klausimais. *Pirma*, Vokietijos Vyriausybės viešo Lietuvos valstybės nepriklausomybės pripažinimo. *Antra*, Vokietijos Vyriausybės palaikymo, kurį ji galėtų išreikšti, paskatindama sudaryti Vyriausybę, turinčią lietuvių tautos pasitikėjimą, ir suteikti jai priemonių, kurios padėtų daryti įtaką ir palaikyti tvarką šalyje. *Trečia*, Vokietija labai padėtų, jei kuo greičiau būtų įvardytas vyskupas lietuvis Vilniuje [11].

Apie P. Karevičiaus ir K. Olšausko vizito pas gen. E. Ludendorfą rezultatus Vokietijos kancleris buvo informuotas 1918 m. vasario 10 dieną. S. Berckheimas reicho kancleriui pranešė, kad „abu dvasininkai siekia tikslų, dėl kurių galime susitarti“ (8). Esą jiems labai sunku dėl to, kad Lietuva dar aiškiai nemato savo šalies ateities. Todėl siūlė remtis Lietuvos Tarybos 1917 m. gruodžio 11 d. sprendimu ir būsimo susitikimo su jais metu pranešti kažką panašaus: „Dabar, kai padėtis Rytuose paaiškėjo, Vokietija pripažįsta Lietuvos Tarybos 1917 m. gruodžio 11 d. nutarimą ir perima atkuriamos valstybės apsaugą“ (9). S. Berckheimas apsiėmė artimiausiu metu Lietuvos Tarybai duoti administracinių užduočių ir taip atitraukti dėmesį nuo politinės veiklos. Paminėjo faktą, kad „abu dvasinin-

(8) Generolas E. Ludendorffas telegrama informavo Vokietijos reicho kanclerį apie P. Karevičiaus ir K. Olšausko vizitą. Žr. [22; 23; 20].

(9) S. Berckheimas manė, kad to užteks, kad lietuviai nusiramintų, kitaip kyla pavojus dėl bolševikinės revoliucijos priesmetimo į Lietuvą (esą tam yra gera dirva). Išsamiau žr. [20].

kai siūlė stabdyti arkivyskupo Michalkiewicziaus penkių kanauninkų lenkų paskyrimą⁶, ir išreiškė nuomonę, kad K. Olšauskas visai tiktų būti vyskupu Vilniuje [20].

Tą pačią dieną (1918 m. vasario 10 d.) Vokietijos kanclerio kanceliarijoje Berlyne buvo parengtas Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo teksto projekto rankraštis. Vokietijos URM nuorašą gavo 1918 m. vasario 13 dieną. Vokietijos URM Politikos archyve esantis projekto tekstas parašytas ranka [19] (žr. 9 citatą ir jos vertimą).

9 citata ir jos vertimas

Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo tekstas, parengtas 1918 m. vasario 10 d. vokiečių kalba.

Wir Wilhelm, von Gottes Gnaden Deutscher Kaiser, König von Preussen

beauftragen hiermit unseren Reichskanzler den Wirklichen Geheimen Rat Grafen von Hertling, dem litauischen Landesrat, nachdem diesen durch den Beschluss vom 11. Dezember 1917 die Wiederherstellung eines unabhängigen litauisches Staates mit der Hauptstadt Wilna und seine Abtrennung von allen staatlichen Verbindungen, die mit anderen Völkern [taisyta į Staaten – aut. past.] bestanden haben, ausgesprochen und zur Aufrichtung dieses Staates den Schutz und Hilfe des Deutschen Reiches erbeten hat auf den Recht unserer Reichshaushalter, // V im Namen des Deutschen Reiches Litauen als unabhängiges und selbständiges Staatswesen anzuerkennen. Gleichzeitig befehlen Wir Unserem Reichskanzler alle Massnahmen zu treffen, um dem litauischen Staat Schutz und Hilfe angedeihen zu lassen.

Urkundlich u.s.w.

Gegeben u.s.w.

(zur A. II. Vollziehung)

(I. R. Gegenzeichnung durch s. Herr R.K.)

10/02

Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo teksto, parengto 1918 m. vasario 10 d., vertimas į lietuvių kalbą.

„Mes, Vilhelmas, iš Dievo Malonės Vokietijos kaizeris, Prūsijos karalius,

pavedame mūsų valstybės kancleriui, Tikrajam Slaptajam Patarėjui Grafui von Hertlingui, Lietuvos Tarybai, po to kai ji 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimu pareiškė atkurianti nepriklausomą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje ir atskirianti tą valstybę nuo visų buvusių valstybinių ryšių su kitomis tautomis [taisyta į valstybėmis – aut. past.] ir šios valstybės sukūrimui paprašė Vokietijos Reicho apsaugos ir pagalbos, remiantis mūsų, kaip Reicho šeimininkų teise, // V Vokietijos valstybės vardu pripažinti Lietuvą kaip nepriklausomą ir savarankišką politinį organizmą. Tuo pat metu įsakome valstybės kancleriui imtis visų priemonių Lietuvos valstybei apsaugoti ir padėti.

Dokumentuota ir t. t.

Atiduota ir t. t.

(Vykdymui)

(I. R. R[eicho].K[anclerio].kontrasignacija)

10/02 [Vasario 10 d.]“

10 citata. Palyginimui: Vokietijos kaizerio pasirašytas Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo dokumentas, publikuotas Lietuvos aide 1918 m. gegužės 9 d.

Mes, Vilhelmas iš Dievo malonės Vokiečių Kaizeris, Prūsų karalius ir t. t.,

„šiuo skelbiame visų žiniai:

Lietuvos Tarybai, kuri yra pripažinta Lietuvių tautos atstovybė, 1917 m. gruodžio 11 d. paskelbus Lietuvą esant vėl nebe priklausoma valstybe, sujungta su Vokiečių viešpatija amžinu tvirtu ryšių santykiu ir sandoromis, visų pirma kariuomenės, susisiekimo, maitinimo ir monetos reikalų sutartimis, ir paprašius Vokiečių viešpatijos apsaugojimo ir pagalbos tai valstybei atstatyti, toliau valstybiniais Lietuvos ryšiams, kurie lig šiol yra buvę, nūnai jau sutrūkus, šiuo Mes įsakome Mūsų viešpatijos kancleriui, grafui von Hertlingui, pareikšti Lietuvos Tarybai, jog Mes, anksčiau minėtuoju 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos pareiškimu remdamies, Vokiečių viešpatijos vardu pripažįstame Lietuvą laisva nepriklausoma valstybe ir pasižadame Lietuvos valstybei atsistatant patiekti jai prašytos apsaugos ir pagalbos. Mes čia vadovaujamės tuo supratimu, kad tos sutartys, kurios yra darytinės, tiks tiek Vokiečių viešpatijos, tiek ir Lietuvos reikalams ir kad Lietuva prisiims dalį Vokiečių karo sunkenybių, per kurias ir jinai įgyja laisvę.

Tuo pačiu žygiu Mes esame suteikę Mūsų viešpatijos Kancleriui galios, susižinojus su Lietuvos visuomenės atstovais, rasti reikiamų savarankės Lietuvos valstybės atstatymui priemonių ir toliau pasirūpinti, kad būtų nustatytas tvirtas sąjungos santykis su Vokiečių viešpatija ir kad būtų sudarytos tam tikslui nužiūrėtos bei reikalingos sutartys.

Tatai patvirtindami, Mes Aukščiausiai savo ranka po tuo raštu pasirašėme ir įsakėme jį Mūsų antspaudu įžymėti.

Didžioji Vyriausioji Būstinė, 1918 m. Kovo 23 d.

WILHELM

I.R.

Graf von Hertling“

Pripažinimo teksto projekto rankraštis, mūsų manymu, svarbus tuo, kad jame dar minima Lietuvos sostinė Vilnius, o 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos pareiškimas paminėtas tik vieną kartą, neminimos sutartys ir Lietuvos prisiimami „Vokietijos karo sunkumai“ [58].

Jau atspausdintame pripažinimo tekste (10) yra keletas nedidelių pakitimų. Įdėti žodžiai, į ką kreipiamasi, „Lietuvos Tarybai“ („dem litauischen Landesrat“). Po žodžių „pavedame mūsų valstybės kancleriui <...>“ vietoje „Lietuvos Tarybai“ parašyta – „lietuvių tautos pripažintai atstovybei“. Tekste ypatingais ženklais išskirta „su sostine Vilniuje“ („mit der Hauptstadt Wilno“). Šių žodžių 1918 m. gegužės 4 d. Lietuvos Tarybos pirmininkui A. Smetonai įteiktame Vokietijos pripažinimo rašte nebeliko (žr. 10 citatą). Po žodžių apie „Vokietijos reicho apsaugą ir pagalbą“ įdėta frazė „su kuria Lietuva turėtų [taisyta į nori – aut. past.] užmegzti amžinos sąjungos ryšius“ („zu dem Litauen in ein ewiges festes Bundesverhältniss treten sollte [will] erbeten hat“) [48]. Redaguota formuluotė po „Lietuvos kaip nepriklausomo ir savarankiško politinio organizmo pripažinimo“, tačiau jos esmė išliko ta pati – suteikti Lietuvai jos prašomą apsaugą ir pagalbą [48].

Iš Vokietijos URM Politikos archyve esančio 1918 m. vasario 10 d. Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo projekto rankraščio matyti, kad jo tekstas radosi anksčiau, nei įvyko P. Karevičiaus ir K. Olšausko vizitas pas kanclerį G. von Hertlingą. Apie vizito rezultatus sužinome iš 1918 m. vasario 11 d. Wilhelmo von Radowiziaus (Valstybės sekretoriaus pavaduotojo ir Kanclerio kanceliarijos šefo) pranešimo F. von Falkehauseniui ir kartu generolui grafui Georgui Friedrichui Wilhelmui von Waldersee [22; 23]. Jame papunkčiui išdėstyti susitikimo metu aptarti klausimai ir K. Olšausko ir P. Karevičiaus išsakyti pageidavimai,

(10) Atspausdintas pripažinimo tekstas pridėtas prie 1918 m. vasario 13 d. Vokietijos reicho kanclerio rašto Vokietijos kaizeriui. Žr. [27; 48].

paminėta gauta *pro memoria* (11). Kancleriui buvo išsakyti trys pageidavimai: *pirmasis ir pagrindinis* – kad Vokietija pripažintų Lietuvos nepriklausomybę 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pagrindu, *antrasis* – kad Lietuvos Taryba jau dabar būtų pakviesta darbuotis krašto Vyriausybėje, *trečiasis* – kad Vokietijos Vyriausybė pasirūpintų kuo greitesniu lietuvių vyskupo paskyrimu Vilniuje [22; 23]. Kancleris K. Olšauskui ir P. Karevičiui pažadėjo pageidavimą dėl pripažinimo perduoti Vokietijos kaizeriui; palaikė idėją įtraukti Lietuvos Tarybos narius į veiklą Vyriausybėje; išreiškė viltį, kad derybos su Kurija duos teigiamų rezultatų [22; 23].

Apibendrinęs turimą informaciją, W. Radowizius padarė išvadą, kad ir gen. E. Ludendorffo, ir kanclerio teiginiai sutampa, todėl tikimasi Lietuvos Tarybos pozityvaus bendradarbiavimo. Prašė VKVL sudaryti tam sąlygas. Lietuvos nepriklausomybės pripažinimui reicho kancleris manė esant tinkamą 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos pareiškimą. Pranešime F. von Faklenhauseniui W. Radowizius konstatavo, kad artimiausiomis dienomis kancleris iš Vokietijos kaizerio gaus pritarimą Lietuvos Tarybos 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimą oficialiai ir viešai pripažinti, tuo sudarydamas pagrindą toliau plėtoti santykius su Lietuva [22; 23]. Šio pranešimo nuorašai buvo persiūsti Sandeniui Kaune, S. Berckheimui prie Vokiečių karo vadovybės būtinės.

Apie P. Karevičiaus ir K. Olšausko vizitą pas reicho kanclerį ir Vokietijos URM 1918 m. vasario 14 d. pranešė *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*, remdamasi Wolfo telegramų agentūros informacija [30], ir *Berliner Lokal-Anzeiger* [28]. 1918 m. vasario 14 d. P. Karevičius, skirtingai nei tikėjosi J. Gabrys, grįžo į Kauną [29].

Matant paraleles tarp LTT(L) nepriklausomybės pripažinimo prašymo įteikimo Šveicarijoje Vokietijos atstovui Berne G. Rombergui (1918 m. vasario 8 d.) ir vyskupo P. Karevičiaus ir prelado K. Olšausko vizito pas Vokietijos karo vadą gen. E. Ludendorffą (1918 m. vasario 9 d.) ir Vokietijos kanclerį G. Hertlingą (1918 m. vasario 11 d.), kyla pagrįstas klausimas, kurios pusės veikla davė rezultatą – 1918 m. vasario 10 d. parengtą Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo teksto projekto rankraštį. Atsakymas yra 1918 m. vasario 20 d. Lietuvos reikalų aptarimo („Besprechung über Litauen“) protokole [33]. Posėdyje dalyvavęs ir pasisakęs W. Radowizius informavo susirinkusius, kad yra parengtas nutarimas dėl nepriklausomybės pripažinimo. Nutarimas paremtas prelado K. Olšausko vizitu ir suderintomis Vokietijos karo vadovybės, Vokietijos kaizerio ir Vokietijos kanclerio pozicijomis [33, 77].

3.2. Reakcija Antantės šalyse

Vokietijos URM labai domėjosi Antantės ir neutralių šalių reakcija į LTT(L) įteiktą notą. Informaciją apie LTT(L) vizitus į Antantės šalių pasiuntinybes Berne 1918 m. vasario 9 d.

(11) P. Karevičiaus *pro memoria* Vokietijos kancleriui iš pradžių buvo datuota 1918 m. vasario 8 d., o vėliau ranka pataisyta į 1918 m. vasario 11 d., t. y. tą dieną, kurią ir įvyko susitikimas su kancleriu. Kaip ir *pro memoria* gen. E. Ludendorffui, joje išdėstyti trys esminiai punktai. *Pirmasis* – prašymas pripažinti Lietuvos nepriklausomybę. Kokio konkretaus dokumento pagrindu prašoma tai padaryti – nepasakya, paminėta tik Lietuvių konferencijos rezoliucija, kuri įteikta Vokietijos Vyriausybei, ir pažadai sudaryti konvencijas su Vokietija. Galima tik numanyti, kad pagrindas – 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos pareiškimas. *Antrasis* – prašymas sudaryti Vyriausybę iš lietuvių politinių partijų atstovų, kuri turėtų tautos pasitikėjimą ir palaikytų tvarką krašte. Šiam tikslui išreikštas pageidavimas Lietuvos Tarybą paversti Lietuvos Vyriausybe ir sudaryti galimybę daryti įtaką krašto viduje. *Trečiasis* – pasirūpinti (per Kuriją) lietuvių vyskupo Vilniuje paskyrimu. Prašymas grindžiamas teiginiu, kad, sprendžiant sienų klausimus ir turint vyskupą lenką, Lietuvai kyla pavojus prarasti Vilniaus kraštą. Žr. [9].

G. Rombergas gavo iš J. Gabrio. Pastarasis vizitus įvertino labai pozityviai: esą buvo pažadėta perduoti notą savo šalies vyriausybėms ir „palaikyti Lietuvos, kaip nepriklausomos valstybės, pripažinimą“ [16]. J. Gabrys, panašu, kalbėjo labai įtikinamai – šia informacija patikėjo ne tik G. Rombergas, bet ir perdavė ją Vokietijos kancleriui [70, 142]. R. Lopata šia informacija suabejojo, teigdamas, kad „deja, negalima tvirtinti, jog tokią „informaciją“ G. Rombergui pakišo J. Gabrys“ [70, 142]. Iš tiesų informaciją perdavė J. Gabrys, tą patvirtina Vokietijos URM Politikos archyvo byloje esanti medžiaga [16].

J. Gabrys išsamiai atpasakojo G. Rombergui susitikimą su Antantės atstovais metu vykusių pokalbių turinį, neabejotinai, pridurdamas kai ką ir nuo savęs. Prancūzijos atstovą, pasak J. Gabrio, labiausiai domino keletas dalykų. Pirma, ar lietuviai palaiko ryšius su kitomis Rusijos imperijos tautomis. Antra, ar nota buvo įteikta ir Centrinųjų valstybių atstovams Berne. Pateikė du siūlymus, kurie LTT(L) buvo atmesti: vienas iš jų – jungtis su Lenkija, antras – atmesti Vokietijos pripažinimą. LTT(L) išreiškė požiūrį, kad „Lietuva bus dėkinga kiekvienai valstybei už pripažinimą, nepriklausomai nuo to, kuriai kariaujančiai grupei ji priklauso. Esą ne tam kreipėsi į Vokietiją su prašymu pripažinti, kad vėliau tai atmestų“ [16]. Panašiais dalykais, J. Gabrio teigimu, domėjosi Italijos ir Didžiosios Britanijos atstovai, pažadėję notą perduoti savo vyriausybėms [16].

1918 m. vasario 15 d. G. Rombergas telegrama Vokietijos URM pranešė apie reakciją į notą Paryžiuje. Rėmėsi J. Gabrio „reikiama papasakota“ informacija. J. Gabrio tikslas buvo sudaryti įspūdį G. Rombergui, kad tarptautinis Lietuvos pripažinimas artėja. G. Rombergui buvo perduota, kad „Prancūzijos vyriausybė nori užkirsti kelią bendrai Vokietijos ir Ukrainos sienai, kuri yra numatyta, pagal parengtą sutartį nedelsiant pripažindama Lietuvą“ [31]. Iš telegramos teksto aiškėja, kad G. Rombergas kritiškai vertino iš J. Gabrio gautą informaciją ir padarė išvadą, kad „Šveicarijos lietuviai tikisi Lietuvos ir Ukrainos sienos“. Prašė išsiaiškinti, kaip yra iš tiesų, ir jį informuoti [31].

Iš tiesų reakcija nebuvo tokia optimistinė. Prancūzijos URM nota ir atstovo Berne pranešimas pasiekė 1918 m. vasario 10 dieną. Su dokumentais susipažinęs S. Pichonas režiūmavo, kad reikėtų apsiriboti „platoniskomis simpatijomis“ [70, 141–142]. 1918 m. vasario 9 d. Berne Didžiosios Britanijos pasiuntiniui įteikta LTT(L) nota Užsienio reikalų ministeriją Londone pasiekė jau kitą dieną. R. Lopata, išanalizavęs Didžiosios Britanijos URM dokumentus, konstatavo, kad buvo įvardyti trys veiksniai, trukdantys išspręsti Lietuvos klausimą: „lietuvių ir lenkų antagonizmas, informacijos apie lietuvius stoka, Vokietijos okupacija“ [70, 140]. Didžiosios Britanijos pasiuntinys Berne gavo užduotį rinkti informaciją apie „lietuvių politiką“, o LTT(L) „trumpai paaiškinti, kad vokiečių pretenzijos Rytuose vis vien bus peržiūrėtos per taikos konferenciją“ [70, 140]. JAV ir Italija teiravosi Didžiosios Britanijos URM, kokį atsakymą ji pateikė LTT(L) dėl įteiktos notos, ir apsiribojo aptakiomis formuluotėmis apie neaiškia situaciją Rytuose [70, 140].

Tas faktas, kad LTT(L) prireikė pakartotinių kreipimųsi į Antantės ir neutralias šalis, leistų daryti prielaidą, kad į notą ir prašymą pripažinti Lietuvos nepriklausomybę nebuvo pažiūrėta rimtai [74; 70, 141–142]. LTT(L) siekis pakeisti Lietuvos orientaciją į Antantės šalis nepavyko, tačiau tai nesutrukdė J. Gabriui Trečiojoje lietuvių konferencijoje Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. pasakyti, kad Antantės valstybių „valdžios atsiliepė palankiai“ [52, 530].

3.3. Neutraliose šalyse (Šveicarijoje, Danijoje, Norvegijoje, Švedijoje, Olandijoje)

Apie notos įteikimą neutralių šalių pasiuntiniams Šveicarijoje (Berne) sužinome iš publikuotų ir nepublikuotų šaltinių, užuominų istoriografijoje [72, 26; 74]. J. Gabrys atskaitoje

Trečiojoje lietuvių konferencijoje Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. mini 1918 m. vasario 9 d. notos įteikimą neutralių šalių atstovams Berne ir reakciją į ją [52, 530]. 1918 m. vasario 8 d. G. Rombergas apie tai praneša telegramoje Vokietijos URM [12]. Tai šiek tiek stebina, nes demaršas į Antantės ir neutralių šalių pasiuntinybes vyko tik 1918 m. vasario 9 dieną. Arba tai apsirikimas, arba G. Rombergas apie tai J. Gabrio buvo informuotas iš anksto. Kiek vėliau nota gauta Norvegijos generaliniame konsulate Ciuriche [26] ir LTT(L) atstovai priimti Šveicarijos Politikos departamente [74]. Tą faktą patvirtina 1918 m. vasario 8 d. telegrama Vokietijos URM [12] ir Norvegijos Karalystės archyvų medžiaga [26].

3.3.1. Šveicarijoje

Pirmąjį lietuvių bandymą gauti Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą 1918 m. vasario mėn. pradžioje mini A. E. Sennas [74]. Jo teigimu, LTT(L) atstovas J. Gabrys išsiuntė laišką Šveicarijos prezidentui Felixui Calenderiui, kuriame buvo „Tarybos Vilniuje 1917 m. gruodžio 25 d. deklaracija“ [74]. Iš tiesų 1917 m. gruodžio 25 d. deklaracija buvo ne „Tarybos Vilniuje“, o LTT(L). Tikėtina, kad Šveicarijos Politikos departamento valdininkai nesiorientavo lietuvių Tarybų gausoje, todėl galėjo ir suklysti. E. A. Sennas taip teigė remdamasis Federalinio archyvo (Berne) Federalinio Politikos Departamento dokumentais (EPD, 2002 (B), Akz.2), tačiau suklydo tik dėl to, kas yra deklaracijos skelbėjas. LTT(L) 1917 m. gruodžio 25 d. atsiskyrimo nuo Rusijos deklaracija, paskelbta Lozanoje, yra sudėtinė (ketvirtoji) notos dalis.

1918 m. vasario 12 d. G. Rombergas Vokietijos URM informavo apie atgarsius Šveicarijos spaudoje. Paminėjo 1918 m. vasario 12 d. laikraštį *Bund* (Nr. 64), pranešusį apie notos įteikimą neutralių ir kariaujančių šalių diplomatinėms misijoms Berne, ir kad Lietuva yra valstybė su sostine Vilniuje [25]. Trumpai referavo spaudos pranešimo teksto turinį, o Deklaracijos tekstą vokiečių kalba persiuntė Vokietijos URM (žr. 11 citatą ir jos vertimą). Paminėta, kad toks pat pareiškimas įteiktas ir Vokietijos pasiuntiniui Berne ir paprašyta perduoti jį savo Vyriausybei [25].

11 citata ir jos vertimas

1918 m. vasario 7 d. notos teksto ištrauka – Deklaracija – vokiečių kalba, publikuota laikraštyje *Bund* (1918 02 12, Nr. 64)

Der Landesrat als höchstes Organ des litauischen Staates und des litauischen Volkes sowohl im Mutterlande wie in den litauischen Kolonien Russlands und Amerikas proklamiert hiermit auf der Grundlage des von dem Weltgewissen Einstimmung anerkannten Grundsatzes des Rechtes der Völker auf Selbstbestimmung und unter Anrufung des Beschlusses der litauischen Tagung zu Wilna vom 18. bis 23. September 1917 die Wiederherstellung eines unabhängigen litauischen Staates mit Wilna als Hauptstadt, sowie die Entbindung dieses Staates von allen Verpflichtungen, welche auch immer früher gegenüber den Nachbarstaaten eingegangen oder von ihnen auferlegt waren.

„**Krašto Taryba**, kaip aukščiausias lietuvių valstybės ir tautos organas Tėvynėje, kaip ir lietuvių kolonijose Rusijoje ir Amerikoje, remdamasi tarptautinėje erdvėje visuotinai pripažintu tautų apsisprendimo principu ir Vilniuje 1917 m. nuo rugsėjo 18 iki 23 d. posėdžiausio Lietuvių **Suvažiavimo** nutarimu, skelbia atkurianti nepriklausomą Lietuvos valstybę su sostine Vilniumi ir tą valstybę išlaisvinanti iš visų įsipareigojimų, kuriais anksčiau buvo susijusi ar ne savo noru susieta su kaimyninėmis valstybėmis.“

Pažymėtina, kad tekste vokiečių kalba yra kai kurių skirtumų, palyginti su tekstu prancūzų kalba: „Taryba“ pavadinta „Krašto Taryba“, teisė pavadinta principu, o ryšiai – išipareigojimais.

A. E. Senno teigimu, 1918 m. vasario 12 d. J. Gabrys siekė audiencijos pas Šveicarijos prezidentą, tačiau jos negavo. Todėl Šveicarijos vyriausybė buvo labai nustebusi, kai spaudoje perskaitė melagieną, kad J. Gabrys buvo priimtas Šveicarijos prezidento (tas pat publikuota ir *Pro Lituania* [63]). J. Gabrys su dviem kolegomis (V. Bartuška ir V. Daumantu-Dzimidavičiumi [76, 214–215]) buvo priimtas Berne, Politikos departamente (Užsienio reikalų skyrius yra departamento dalis – aut. past.). „Vizito metu LTT(L) nariai paliko savo vizitines korteles ir Šveicarijos valdininkui paaiškino lietuvių tautinio judėjimo tikslus“ [74]. Apie vizitą G. Rombergas informavo Vokietijos URM 1918 m. vasario 18 d. [32; 76, 214–215]. Rėmėsi 1918 m. vasario 17 d. LIB paskelbta klaidinga informacija [32], kad LTT(L) priėmė Šveicarijos prezidentas ir sulaukta „malonaus pritarimo“. M. Šipelytė, nekritiškai įvertinusi Vokietijos URM Politikos archyvo dokumentus, padarė tą pačią klaidą kaip ir G. Rombergas. LTT(L) buvo priimti ne Šveicarijos prezidento, o Šveicarijos Politikos departamente.

Kaip ir Antantės šalys, Šveicarija neskubėjo atsakyti lietuviams. Politikos departamentas savo pasiuntiniui Petrograde patarė lietuvių prašymo neparemti [74]. J. Gabriui tai nesutrukdė informaciją interpretuoti kitaip: „kuomet ambasados pasiuntė raštus valdžioms, šios atsiliepė prielankiai, ypač neutralai: olandai, švedai, danai, norvegai, šveicarai“ [52, 530].

A. E. Sennas mini ir dar vieną dokumentą – LTT(L) 1918 m. gegužės 8 d. Šveicarijos Vyriausybei įteiktą 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos deklaraciją, tiksliau pirmąją (I) jos dalį [74]. Tikėtina, kad tai buvo pakartotinis prašymas, kaip ir Prancūzijos pasiuntiniui Berne [70, 141–142].

3.3.2. Danijoje ir Norvegijoje

Pirmąjį lietuvių bandymą gauti Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą Danijoje 1918 m. vasario mėn. pradžioje mini V. Mažeika [71, 31; 72, 26]. Konkreti data, kaip ir A. E. Senno tekste, nenurodyta; ir straipsnyje, ir monografijoje minima data „1918 m. vasario mėn.“ Abiem atvejais nuoroda yra į Danijos Karališkojo archyvo, Danijos URM archyvo dokumentą, datuotą 1918 m. vasario 9 d.: „1918 02 09 Lietuvių tautos tarybos laiškas Danijos užsienio reikalų ministrui E. Skavenijui, DKA, DURMA, b. 148, d. 10“ [71, 41; 72, 26]. Tekste LTT(L) laiškas traktuojamas kaip pranešimas Danijos Vyriausybei apie „jos paskelbtą Lietuvos nepriklausomybę“ [72, 26]. Kas ta „ji“, istorikas nekonkretizavo, tačiau iš konteksto aiškėja, kad tai LTT(L): „Lietuvių Tautos Taryba (Lozana) Danijos vyriausybei pranešė apie jos paskelbtą Lietuvos nepriklausomybę“ [72, 26]. Informacijos apie reakciją į šį dokumentą istorikas V. Mažeika nepateikia.

Autorės turimi Norvegijos karalystės archyvo UR departamento dokumentai rodo, kad Norvegijos generalinis konsulas Šveicarijoje (Ciuriche) prašymą pripažinti Lietuvos nepriklausomybę gavo 1918 m. vasario 12 d. [26]. Dokumentas buvo persiųstas užsienio reikalų ministrui ir Ministrų kabinetui. LTT(L) nota datuota 1918 m. vasario 9 d. [14]. Dokumento tekstas prancūzų kalba identiškas Vokietijos UR Politikos departamento byloje esančiam tekstui. Dokumente mėlynu pieštuku pažymėta vieta, kur prašoma pripažinti Lietuvos nepriklausomybę. Atsakymo į 1918 m. vasario 9 d. notą byloje nėra, nors į kitus raštus yra ranka rašyti atsakymai (pvz., 1919 m. rugsėjo 18 d. Norvegijos UR ministro laiškas Lietuvos atstovui Švedijoje J. Aukštuoliui [45]; dėkojama už atsiųstus leidinius

apie Lietuvą). Yra prierasas prie 1918 m. vasario 13 d. Norvegijos generalinio konsulo Ciuriche pranešimo, kad dokumentai nurodytiems valdininkams perduoti 1918 m. kovo 1 d. [26]. Prie 1918 m. gruodžio 9 d. atsakymo Švedijos pasiuntiniui Berlyne, kuris pranešė Norvegijos UR departamentui, kad Švedijos vyriausybė pripažino Lietuvą *de facto*, yra prierasas raudonu pieštuku, kuriame teigiama, kad atsakyti taip pat, kaip ir LTT(L), tačiau atsakymo formuluotė nepateikta (12).

Tikėtina, kad Danijos, Norvegijos ir Švedijos šalių URM, gavusios notą su priedais, konsultavosi tarpusavyje ir pasidalijo informacija apie planuojamą atsakymą. Norvegijos požiūris dėl Baltijos šalių pripažinimo skyrėsi nuo Danijos ir Švedijos. Norvegijos vyriausybė dėl Lietuvos, Estijos ir Latvijos pripažinimo laikėsi stebėtojo pozicijos ir darė žingsnius tik Švedijos ir Danijos vyriausybių paraginta [69, 24–29].

IŠVADOS

1. LTT(L) 1918 m. vasario 8–9 d. kariaujančių ir neutralių šalių atstovams įteiktos notos atsiradimo ir įteikimo konteksto analizė atskleidė keturis svarbius dalykus: *pirma*, LTT(L), Lietuvos Tarybos (Vilniuje) ir VLTR nekoordinuotos pastangos išsiųsti lietuvių delegatus į Brest Litovske vykstančias derybas akivaizdžiai demonstravo vienodas visų trijų tarybų teises atstovauti lietuvių tautos interesams, nė vienai neteikiant viršenybės; *antra*, LTT(L) ir Lietuvos Taryba (Vilniuje) siekė viešai paskelbti Lietuvos nepriklausomybę ir gauti Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą pirmiausia iš Vokietijos, o vėliau ir iš Antantės bei neutralių šalių vyriausybių 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo teksto pagrindu, skyrėsi tik teksto dalių (ne)pateikimas LTT(L) ir Lietuvos Tarybos (Vilniuje) notifikacijos dokumentuose ir teksto dalių redakcijos; *trečia*, LTT(L) ir Lietuvos Taryba (Vilniuje) darė spaudimą Vokietijos vyriausybei Berlyne, o LTT(L) – Šveicarijos sostinėje Berne, siekdamas kuo skubesnį Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo; *ketvirta*, LTT(L) aktyviai siekė dalyvauti laikinosios Lietuvos vyriausybės sudaryme ir jos darbe, užimant ministrų pozicijas, ir palaipsniui perimti iš Lietuvos Tarybos (Vilniuje) ne tik užsienio, bet ir vidaus reikalų tvarkymo kompetenciją, Lietuvos Tarybai (Vilniuje) paliekant tik pritarimo funkciją; 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pirmosios (I) dalies teksto paviešinimas anksčiau už Lietuvos Tarybos (Vilniuje) turėjo užtikrinti LTT(L) lyderystę.

2. Notos teksto struktūros ir turinio analizė leistų teigti, kad pasitvirtino trys įtarimai: 1) G. Rombergo – apie LTT(L) kišimąsi į Lietuvos Tarybos (Vilniuje) kompetenciją ir 2) apie LTT(L) bandymą pakeisti lietuvių orientaciją iš provokiškos į proantantišką; 3) Vokietijos URM valdininkų – apie publikuotą modifikuotą Lietuvos Tarybos (Vilniuje) 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pirmosios (I) dalies – nepriklausomybės deklaracijos – tekstą. Išaiškėjo, kad įvadinės dalies tekstu siekta sudaryti įspūdį, kad LTT(L) teisėtai atstovauja Lietuvos interesams užsienyje, ir notos įteikimas yra suderintas su Lietuvos Taryba (Vilniuje); o pirmojoje dalyje, pirmą kartą publikuotame Lietuvos Tarybos (Vilniuje) 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pirmosios (I) dalies – nepriklausomybės deklaracijos – tekste, Lietuvių

(12) Švedijos atstovas Kristianijoje informavo Norvegijos UR departamentą, kad Švedijos pasiuntinys Berlyne pranešė ten reziduojančiam Lietuvos atstovui apie *de facto* pripažinimą. Norvegijos UR departamentas atsakė į Švedijos atstovo raštą. Registruotame atsakymo rankraštyje kairiame šone raudonu pieštuku buvo parašyta, kad atsakymas turi būti toks pat, kaip ir į Lietuvių Tautos Tarybos (Lozanoje) notą, bet atsakymo teksto nėra. Darytina prielaida, kad 1918 m. gruodžio 9 d. tekstas galėjo būti analogiškas išsiųstam LTT(L): „dabar netinkamas laikas pripažinti Lietuvą, kaip savarakišką valstybę“ [43; 44].

konferencija Vilniuje virto „Lietuvių Seimu“, Lietuvos Taryba – „lietuvių valstybės“ organu „Taryba“, paskelbusia atsiskyrimą nuo „kaimyninių valstybių“. Notos antrosios, trečiosios, ketvirtosios ir penktosios dalies tekstais siekta įrodyti, kad Ober Oste ir užsienyje gyvenantys lietuviai išsakė savo norą atsiskirti nuo Rusijos, ir Lietuva, „Vilniaus Seimui paskelbus jos nepriklausomybę“, tapo valstybe, turinčia visus valstybės elementus – tautą, teritoriją, valdžią, todėl prašančia kariaujančių ir neutralių šalių pripažinimo.

3. Vokietijos URM ir karo vadovybė, išanalizavusi notos turinį, nusprendė, kad LTT(L) siekia perimti Lietuvos Tarybos (Vilniuje) kompetenciją, pastatyti Vokietiją prieš įvykusių faktą, o gal net paneigti 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos pareiškimo antrąją (II) dalį ir pakeisti Lietuvos užsienio politinę orientaciją – pasukti ją į Antantės šalių pusę. Vokiečių karo vadovybės ir Vokietijos kanclerio reakcija į vyskupo P. Karevičiaus ir prelato K. Olšausko vizitą Berlyne buvo pozityvi ir padėjo sudėlioti taškus ant „i“ Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo istorijoje – Vokietijos kanclerio kanceliarija 1918 m. vasario 10 d. parengė Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo dokumento projektą. LTT(L) kompetencijos tyrimas Vokietijos URM ir generaliniame štabe atskleidė didelę J. Gabrio ir F. von Roppo įtaką ir pasitikėjimą jų teikiama informacija. Antantės ir neutralios šalys, gavusios notą, reagavo skirtingai, bet santūriai – vienos susilaikė nuo konkrečių pareiškimų ir nieko neatsakė (Šveicarija, Norvegija), kitos apsiribojo simpatijų pareiškimu (Prancūzija), trečios – trumpu paaiškinimu, kad sprendimus priims taikos konferencija (Didžioji Britanija).

4. Reziumuojant tyrimo rezultatus galima teigti, kad notos tekstas ir jo įteikimas – reikšmingas dėl keleto esminių dalykų, *pirma*, užsienio spauda, Antantės bei neutralių šalių diplomatai sužinojo apie Lietuvos Tarybos 1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo pirmąją (I) dalį – nepriklausomybės deklaraciją, kurios iki tol neleista skelbti; *antra*, notos tekste sudėti visi (paskelbti ar ne) Lietuvos ir užsienio lietuvių pareiškimai apie atsiskyrimą nuo Rusijos, nepriklausomybės paskelbimą, Lietuvos valstybės atkūrimą, demonstravo vieningą visų lietuvių siekį; *trečia*, vienu tekstu iš karto buvo žengti trys žingsniai – pareikšta apie atsiskyrimą nuo Rusijos, paskelbta nepriklausomybė ir išreikštas prašymas pripažinti Lietuvos valstybę, taip sugrąžinant ją į tarptautinę bendruomenę.

Gauta 2022 04 10
Priimta 2022 05 04

Šaltiniai ir literatūra

Šaltiniai

- [1] 1917 12 25 Vokietijos pasiuntinio Šveicarijoje G. Rombergo pranešimas Vokietijos URM. PAAA_RZ201_021711_095.
- [2] 1918 01 04 *Deutsche Tageszeitung* iškarpa. PAAA_RZ201_021711_152.
- [3] 1918 01 25 LTT(L) posėdžio protokolas. VUB RS, F. 155–996, lapai nenumeruoti.
- [4] 1918 02 04 Vokietijos URM atstovo Vilniuje Bonino telegrama Hughes, F. Rosenbergui ir S. Berckheimui su pridėtais Lietuvos Tarybos 1918 m. sausio 26 d. posėdžio nutarimais. PAAA_RZ201_021714_034–036.
- [5] 1918 02 05 LTT(L) posėdžio protokolas. VUB RS, F. 155–996, lapai nenumeruoti.
- [6] 1918 02 07 Lietuvių Tautos Tarybos Lozanoje nota Vokietijos reicho kancleriui grafui G. Hertlingui. PAAA_RZ201_021714_124–127.
- [7] 1918 02 07 Lietuvių Tautos Tarybos Lozanoje nota Vokietijos URM valstybės sekretoriui R. Kühlmannui. PAAA_RZ201_021714_128–131.

- [8] 1918 02 07 LTT(L) posėdžio protokolas. *VUB RS*, F. 155–996, lapai nenumeruoti.
- [9] 1918 02 08 [taisyta į 1918 m. vasario 11 d.] vyskupo P. Karevičiaus *pro memoria* Vokietijos reicho kancleriui G. von Hertlingui. *PAAA_RZ201_021714_233–236*.
- [10] 1918 02 08 S. Berckheimo telegramos Vokietijos URM nuorašas. *PAAA_RZ201_021714_037–038*.
- [11] 1918 02 08 vyskupo P. Karevičiaus pasirašyta *pro memoria*, įteikta generolui E. Ludendorffui. *PAAA_RZ201_021714_077–081*.
- [12] 1918 02 08 Vokietijos pasiuntinio Šveicarijoje G. Rombergo pranešimas Vokietijos reicho kancleriui. *PAAA_RZ201_021714_103–104*.
- [13] 1918 02 08 Vokietijos pasiuntinio Šveicarijoje G. Rombergo telegrama Vokietijos URM. *PAAA_RZ201_021714_043–044*.
- [14] 1918 02 09 LTT(L) nota Norvegijos UR ministrui N. Ihlen. *RA Udenriksdepartamentet*, Norsk anerkendelse af Litauen. 1918–1924, s. 15–18.
- [15] 1918 02 09 Vokietijos pasiuntinio Šveicarijoje G. Rombergo telegrama Vokietijos URM. *PAAA_RZ201_021714_086–087*.
- [16] 1918 02 09 Vokietijos pasiuntinio Šveicarijoje G. Rombergo telegrama Vokietijos reicho kancleriui. *PAAA_RZ201_021714_163–165*.
- [17] 1918 02 09 Vokietijos URM atstovybės sekretoriaus O. G. von Wesendonko prie Vokietijos karo vadovybės būstinės telegramos nuorašas. *PAAA_RZ201_021714_055–059*.
- [18] 1918 02 09 Vokietijos URM telegrama Vokietijos pasiuntinui Šveicarijoje G. Rombergui (Nr. 195) ir S. Berckheimui (Nr. 179). *PAAA_RZ201_021714_045–046*.
- [19] 1918 02 10 Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo teksto projekto rankraštis (vok. k.). *PAAA_RZ201_021714_176–177*.
- [20] 1918 02 10 Vokietijos URM atstovo prie Vokietijos karo vadovybės būstinės S. Berckheimo telegramos Vokietijos reicho kancleriui nuorašas. *PAAA_RZ201_021714_063–064*.
- [21] 1918 02 11 Vokietijos pasiuntinio Šveicarijoje G. Rombergo slapto pranešimo Vokietijos reicho kancleriui nuorašas. *PAAA_RZ201_021714_190–191*.
- [22] 1918 02 11 W. Radowiziaus pranešimas F. Falkenhauseniui. *PAAA_RZ201_021714_184–185*.
- [23] 1918 02 11 W. Radowiziaus pranešimas gen. G. Waldersee. *PAAA_RZ201_021714_186*.
- [24] 1918 02 12 F. von Roppo laiškas Vokietijos atstovybės Šveicarijoje patarėjui K. Schubertui. *PAAA_RZ201_021714_178–179*.
- [25] 1918 02 12 Vokietijos pasiuntinio Šveicarijoje G. Rombergo telegramos Vokietijos URM nuorašas. *PAAA_RZ201_021714_155–156*.
- [26] 1918 02 13 Norvegijos generalinio konsulo Šveicarijoje (Ciuriche) pranešimas Norvegijos URM. *RA Udenriksdepartamentet*, Norsk anerkendelse af Litauen. 1918–1924, s. 13.
- [27] 1918 02 13 Vokietijos reicho kanclerio raštas Vokietijos kaizeriui. *PAAA_RZ201_021714_206*.
- [28] 1918 02 14 URM informacija apie *Berliner Lokal-Anzeiger* straipsnį „Die Zukunft Litauen. Unterredung mit Bischof Karewiczius“. *PAAA_RZ201_021714_202*.
- [29] 1918 02 14 Vokietijos URM telegrama Sandeniui, kurioje perduotas K. Olšausko prašymas. *PAAA_RZ201_021714_188*.
- [30] 1918 02 14 Wolffs Telegraphisches Büro Nr. 434, vom 14. II 1918. *PAAA_RZ201_021714_189*.
- [31] 1918 02 15 Vokietijos pasiuntinio Šveicarijoje G. Rombergo telegrama Vokietijos URM. *PAAA_RZ201_021714_214–215*.
- [32] 1918 02 18 Vokietijos pasiuntinio Šveicarijoje G. Rombergo pranešimas Vokietijos reicho kancleriui. *PAAA_RZ201_021715_069*.
- [33] 1918 02 20 Besprechung über Litauen am Mittwoch den 20 Februar 1918 4 Uhr nachm [posėdžio protokolas]. *PAAA_RZ201_021715_076–083*.

- [34] 1918 02 21 Vokietijos URM telegrama S. Berckheimui. PAAA_RZ201_021715_058–060.
- [35] 1918 02 25 Vokietijos URM atstovybės sekretoriaus prie Vokietijos karo vado būstinės K. Lersnerio telegramos Vokietijos URM nuorašas. PAAA_RZ201_021715_128–129.
- [36] 1918 03 13 LTT(L) posėdžio protokolas. VUB RS, F. 155–996, lapai nenumeruoti.
- [37] 1918 03 31 LTT(L) posėdžio protokolas. VUB RS, F. 155–996, lapai nenumeruoti.
- [38] 1918 04 04 LTT(L) posėdžio protokolas. VUB RS, F. 155–996, lapai nenumeruoti.
- [39] 1918 06 03 LTT(L) posėdžio protokolas. VUB RS, F. 155–996, lapai nenumeruoti.
- [40] 1918 06 19 Lietuvos Tarybos prezidiumo įgaliojimas (*Vollmacht*) Juozui Purickiui. LMAVB RS, F. 255–1096, l. 20.
- [41] 1918 07 29 Lietuvos Tarybos įgaliojimas (*Vollmacht*) Vladui Daumantui-Dzimidavičiui. LMAVB RS, F. 255–1021, l. 27R.
- [42] 1918 09 12 LTT(L) posėdžio protokolas. VUB RS, F. 155–996, lapai nenumeruoti.
- [43] 1918 12 06 Švedijos atstovo Kristianijoje raštas Norvegijos UR departamentui. RA *Udenriksdepartamentet*, Norsk anerkendelse af Litauen, 1918–1924, s. 31.
- [44] 1918 12 09 Norvegijos UR departamento atsakymo registruotas rankraštis Švedijos atstovui Kristianijoje. RA *Udenriksdepartamentet*, Norsk anerkendelse af Litauen, 1918–1924, s. 33.
- [45] 1919 09 18 Norvegijos UR ministro laiško registruotas rankraštis Lietuvos atstovui Švedijoje J. Aukštuoliui. RA *Udenriksdepartamentet*, Norsk anerkendelse af Litauen, 1918–1924, s. 51.
- [46] *Carte de la Lituanie éditée par les soins du Bureau d'informations Lituanien, Lausanne*. PAAA_RZ201_021714_132–133.
- [47] *Carte de la Lituanie éditée par les soins du Bureau d'informations Lituanien, Lausanne*. PAAA_RZ201_021717_46–47.
- [48] Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo teksto projektas vok. k. [spausdintas, be datos]. PAAA_RZ201_021714_207–208.
- [49] *Mémoire relatif à la Reconstitution de la Lituanie Indépendante*. PAAA_RZ201_021714_106–123.
- [50] ANGARIETIS, Z. „Tėvynės gelbėtojų“ žygiai. *Komunistas*, 1918, balandžio 11, Nr. 3, p. 14–16.
- [51] Dokumentas Nr. 34 Antrosios lietuvių konferencijos [Lozanoje ir] Berne 1917 m. lapkričio 2–10 d. protokolas ir nutarimai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės atkūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė A. Eidintas, R. Lopata. Vilnius: MELI, 2017, p. 298, 299.
- [52] Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. protokolai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sud. Eidintas A., Lopata R. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 528, 529, 530.
- [53] YČAS, Martynas. *Atsiminimai. Nepriklausomybės keliais*. T. 2. 2-as leidimas. 1990, p. 166–173.
- [54] YČAS, Martynas. *Atsiminimai. Nepriklausomybės keliais*. T. 3. 2-as leidimas. 1990, p. 154, 158.
- [55] Lietuvių nepriklausomybės pareiškimai. *Tėvynės sargas*, 1918, sausio 25, Nr. 3, p. 12.
- [56] Lietuvos nepriklausomybės pareiškimai. *Darbo balsas*, 1918, sausio 26, Nr. 6, p. 4.
- [57] Lietuvos nepriklausomybės pareiškimai. *Lietuvos aidas*, 1918, sausio 15, Nr. 7, p. 2.
- [58] Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo dokumentas. *Lietuvos aidas*, 1918, gegužės 9, Nr. 55, p. 1.
- [59] *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės atkūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė A. Eidintas, R. Lopata. Vilnius: MELI, 2017, 814 p.
- [60] *Lietuvos valstybės atkūrimo procesas, 1917 m. liepa–gruodis*. Dokumentų rinkinys. Sudarė L. Mažylis, R. Zozaitė. Kaunas: VDU, 2018, 132 p.
- [61] *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė A. Eidintas, R. Lopata, Vilnius: Mokslas, 1991, p. 76, 132, 166–171, 190, 192, 193, 194, 195.

Literatūra

- [62] ČEPĖNAS, Pranas. *Naujųjų laikų Lietuvos istorija*. T. 2. Fotografuotas leidimas. Vilnius: Lituanius, 1992, p. 429.
- [63] GRIGARAVIČIŪTĖ, Sandra. Lietuvos Tarybos (ne)atstovavimas Šveicarijoje 1917–1918 metais. *Parlamento studijos*, 2018, Nr. 25, p. 37–77. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr25/files/37-77.pdf>
- [64] GRIGARAVIČIŪTĖ, Sandra. Lietuvos Tarybos atstovavimas Vokietijoje. Antras etapas (nuo 1918 m. kovo 31 d. iki lapkričio 15 d.). *Parlamento studijos*, 2020, Nr. 28, p. 153–190. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr28/files/153-190.pdf>
- [65] GRIGARAVIČIŪTĖ, Sandra. Lietuvos Tarybos atstovavimas Vokietijoje. Pirmasis etapas (1917 m. rugsėjo 24 d.–1918 m. kovo 31 d.). *Parlamento studijos*, 2019, Nr. 27, p. 31–75. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr27/files/31-75.pdf>
- [66] GRIGARAVIČIŪTĖ, Sandra. Polish Example in the Restoration of the Lithuanian State (August 1917 – July 1918). *Vēsture: avoti un cilvēki*. XXIV. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saulē“, 2021, p. 70–80. Prieiga per internetą: https://old.du.lv/wp-content/uploads/2022/01/Vesture_XXIV_2021.pdf
- [67] GRIGARAVIČIŪTĖ, Sandra. *Skandinavija Lietuvos diplomatijoje 1918–1940 metais*. Vilnius: Saulabrolis, 2002, p. 45.
- [68] JAŠČENKA, Aleksandras. *Tarptautinės teisės kursas*. T. 1. Kaunas, 1931, p. 123.
- [69] KRISTIANSEN, Tom. *Det fjerne og farlige Baltikum. Norge og det baltiske spørsmål 1918–1940*. København, IFS INFO [Institut for forsvarsstudier], 1992, No. 4, s. 24–29.
- [70] LOPATA, Raimundas. *Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 metais*. Vilnius: Mintis, 1996, p. 139–142.
- [71] MAŽEIKA, Vaidotas. Danija ir Lietuvos pripažinimas *de jure*. *Lituanistica*, 1998, t. 33, Nr. 1 30–44. .
- [72] MAŽEIKA, Vaidotas. *Danijos santykiai su Lietuva 1918–1940 m.* Vilnius: LII leidykla, 2002, p. 26.
- [73] PUKIENĖ, Vida. *Prelatas Konstantinas Olšauskas: visuomenės veikėjo tragedija*. Vilnius: Edukologija, 2013, p. 97–126.
- [74] SENN, Alfred Erich. Swiss recognition of Lithuania, August 1921. *Lituanius. The Lithuanian quarterly*, 1978, Vol. 24, No. 1. Prieiga per internetą: http://www.lituanius.org/1978/78_1_01.htm.
- [75] STRAZHAS, Abbo. *Deutsche Ostpolitik im Ersten Weltkrieg. Der Fall Ober Ost 1915–1917*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1993, s. 213. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?id=Y_-bOwCqXrAC&pg=PA213&lpg=PA213&dq=deutsch+litausche+gesellschaft+Keyserling&source=bl&ots=ytE9INRZrb&sig=ACfU3U00dlM8IPRCZqdACr5M7h-EOP8WdA&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKewix9sOI9vvhAhXtwcQBHTkuDiAQ6AEwA3oECAkQAQ#v=onepage&q=deutsch%20litausche%20gesellschaft%20Keyserling&f=false
- [76] ŠIPELYTĖ, Monika. Šveicarijos lietuvių politinė ir diplomatinė veikla 1915–1919 m. Lietuvos valstybingumo klausimu. Daktaro disertacija. Humanitariniai mokslai. Istorijos ir archeologija H 005. Vilnius, 2019, p. 116–120, 194, 198, 214–215, 304–313.

SANDRA GRIGARAVIČIŪTĖ

The First Request for Recognition of Lithuania's Independence of 8–9 February 1918: The Text and the Context

Summary

The secession from Russia, the declaration of independence, and the request to recognise the independent state of Lithuania were the three steps which had to be made by the Council of Lithuania (in Vilnius) in order to bring Lithuania back into the international community after 120 years of occupation. The first two steps were made after all members of the Council of Lithuania signed the Statement of 11 December 1917, but it was not made public anywhere. Part I of the Statement was the Declaration of Independence, which declared the termination of all state ties which formerly bound the state to other nations and proclaimed the re-establishment of the independent state of Lithuania. Another step that ensued the secession and the declaration of independence had to be a request for the recognition of the independent state of Lithuania for it to become a full-fledged member of the international community. However, first and foremost, it had to be announced publicly.

The article publishes the note handed over by the Lithuanian National Council (in Lausanne) to the German envoy on 8 February 1918 and to the envoys of the Entente Powers and neutral states on 9 February 1918 and analyses its text and context. The text of the note in French is identical. The note includes the first request to recognise the independence of the Lithuanian state based on the modified text of Part I of the Statement of 11 December 1917 signed by the Council of Lithuania (in Vilnius). The note dated 7 February 1918 was submitted to the German envoy in Bern and the note dated 9 February 1918 was handed over to the diplomatic and consular representatives of the Entente Powers (France, Great Britain, the USA, Italy) and neutral states (the Netherlands, Denmark, Norway, Sweden) in Switzerland and the Swiss Political Department. Historiography includes no mention of the note delivered to Gisbert von Romberg, the German envoy in Bern, on 8 February 1918. The *démarche* made by Pranciškus Karevičius and Konstantinas Olšauskas at the same time, on 7–9 February 1918, to Gen. Erich Ludendorff and the German Chancellor Georg von Hertling in Berlin is not mentioned either. Both *démarches*, one by the Lithuanian National Council (in Lausanne) in Bern and the other by the two Lithuanian priests in Berlin, were, in fact, coordinated. The reaction to the note and the evaluations of the *démarches* found in historiography are similar, but the fact that on 10 February 1918, in the aftermath of the said *démarches*, the Chancellery of the German Chancellor prepared the draft document on the recognition of Lithuania's independence has not been known before.

The aim of the research is to investigate the context and the text of the first request to recognise Lithuania's independence expressed on 8–9 February 1918, to reveal the reaction towards it and the results achieved. The chronological boundaries of the research cover the period from the sitting of the Lithuanian National Council (in Lausanne) of 25 January 1918, which put forward the idea to issue a memorandum with annexes, to 25 February 1918, when the German Military Administration completed the investigation into the circumstances of authorising the Lithuanian National Council (in Lausanne) to represent Lithuanian affairs abroad. The research

employed the logical-analytical method (the notional analysis of the content of the note and the information provided by the sources in German, French, Norwegian, English languages was conducted), synthesis (the new material of the sources was supplemented with the information circulating in historiography), comparison (the facts from Lithuanian, German and Norwegian archives and the Lithuanian, German and Swiss press were compared), comparative analysis (the texts of documents in different languages were compared), descriptive, inductive, and interpretive methods (the idea and meaning of the content of the sources was reconstructed with regard to the question wording).

The research consists of three parts. The first part analyses the context of the origin of the note (25 January 1918–7 February 1918) and concludes that: (1) the uncoordinated efforts of the Lithuanian National Council (in Lausanne), the Council of Lithuania (in Vilnius), and the Supreme Lithuanian Council in Russia to send Lithuanian delegates to the negotiations in Brest-Litovsk clearly demonstrated the equal rights of all three councils in representing the interests of the Lithuanian nation without any of them being more superior than the others; (2) the Lithuanian National Council (in Lausanne) and the Council of Lithuania (in Vilnius) sought to declare the independence of Lithuania and to obtain the recognition of Lithuania's independence first from Germany and then from the Entente Powers and neutral states on the basis of the Statement of 11 December 1917; only the (non)presentation of the parts of the text in the documents of the notification of the Lithuanian National Council (in Lausanne) and the Council of Lithuania (in Vilnius) and the wording of different text parts differed; (3) to obtain as prompt recognition of Lithuania's independence as possible, the Lithuanian National Council (in Lausanne) and the Council of Lithuania (in Vilnius) exerted pressure on the German Government in Berlin, and the Lithuanian National Council (in Lausanne) did the same in the Swiss capital Bern; (4) the Lithuanian National Council (in Lausanne) actively sought to participate in the formation of the Provisional Government of Lithuania and its work in taking up the posts of ministers and gradually taking over the competences in both foreign and domestic affairs from the Council of Lithuania (in Vilnius) by reducing its functions to the function of approval only; the publication of Part I of the Statement of 11 December 1917 before the same was done by the Council of Lithuania (in Vilnius) had to ensure that the leadership was in the hands of the Lithuanian National Council (in Lausanne).

The second part of the study analyses the structure, content, and the essence of the note and the chronology of its submission. It is revealed that the introductory part of the note substantiates the powers exercised by the Lithuanian National Council (in Lausanne) and its function. Its first part contains the first-ever publication of the modified text of Part I of the Statement of 11 December 1917 signed by the Council of Lithuania (in Vilnius), i.e., the Declaration of Independence. The second part provides the justification for the declaration of independence; the third part specifies and describes the elements of Lithuania as a state; the fourth part repeats the Declaration on the Secession from Russia adopted by the Lithuanian National Council (in Lausanne) on 25 December 1917. The fifth part expresses the request to recognise the independent state and justifies such a request, and the final part expresses respect for the Government of the foreign state to which the note is addressed. It was ascertained that the purpose of the text of the note was to obtain the recognition of Lithuania's independence from the belligerent and neutral states, to accelerate the procrastinated recognition from Germany, to initiate the formation of the Provisional Government of Lithuania, and to create preconditions for re-orienting Lithuanian foreign policy from Germany towards the Entente Powers.

The third part of the article addresses the reaction of Germany, the Entente Powers, and neutral states towards the note and the results of the *démarche* made by the Lithuanian National Council (in Lausanne) in Bern and by the two Lithuanian priests in Berlin. It appeared that the German Foreign Office and the Military Administration believed that the Lithuanian National Council (in Lausanne) sought to take over the competence of the Council of Lithuania (in Vilnius), to put Germany in front of a *fait accompli* or perhaps even abandon Part II of the Statement of the Council of Lithuania of 11 December 1917, and to change the Lithuanian foreign policy orientation towards the Entente Powers. The reaction of the German Military Administration and the German Chancellor towards the visit of Bishop Karevičius and prelate Olšauskas in Berlin was positive, helping to dot the i's and cross the t's in the history of Lithuania's recognition. As a result, on 10 February 1918, the Chancellery of the German Chancellor drafted the document on the recognition of Lithuania's independence. The investigation into the competence of the Lithuanian National Council (in Lausanne) by the German Foreign Office and the General Staff revealed the immense influence made by Juozas Gabrys and Friedrich von Ropp and the confidence in the information provided by them. On receipt of the note, the Entente Powers and the neutral states showed different, yet reserved, reactions: some refrained from any specific statements and did not reply (Switzerland, Norway), others limited themselves to the expression of their sympathies (France), or briefly informed that the final decisions would be made by the peace conference (Great Britain).

To sum up the findings of the research, the text of the note and the context of its submission are significant for several essential aspects: (1) the foreign press, the diplomats of the Entente Powers and neutral states learnt about Part I of the Statement of the Council of Lithuania of 11 December 1917, i.e., the Declaration of Independence, which could not be published before; (2) the text of the note included all (published and unpublished) declarations by the Lithuanians in Lithuania and abroad about the secession from Russia, the declaration of independence, and the re-establishment of the Lithuanian state, which demonstrated the unanimous aim of all Lithuanians; (3) three steps were made by a single text: the secession from Russia was declared, the independence was proclaimed, and the request was expressed to recognise the Lithuanian state, bringing it back into the international community.

Keywords: Declaration of Independence, international recognition, Lithuanian National Council (in Lausanne), Council of Lithuania (in Vilnius), Juozas Gabrys, Konstantinas Olšauskas, Pranciškus Karevičius, Gisbert von Romberg, Vilnius, Bern, Berlin